1

Sosyalist Feminist

KAKTÜS

K Yayınları

Sosyalist Feminist

KAKTÜS

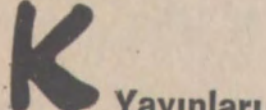

İÇİNDEKİLER

Neden Dergi Çıkarıyoruz? / 5

Biz Sosyalist Feministiz / 7

Okuyuculara Mektup / 17

8 Mart 1988'de Ne Oldu? - **Sedef Öztürk** / 19

Kadın Örgütlenmesinde Bir Dönüm Noktası :

Dayağa Karşı Kampanya - **Banu Paker** / 25

Madencilerin Karıları Neyin Mücadelesini Verdiler :

Britanya 1984 - 85 - **Gülnur Savran** / 29

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Irza Geçme - **Şahika Yüksel** / 36

Bir Başka Kadın - **Nurai Yasin** / 41

Lynne Segal ile Görüşme / 44

Ankara'da Feministler Ne Yapıyorlar? - **Aksu Bora** / 50

Ankara 8 Mart Şenliği :

Kadınlar Susmayacak - **Fatmagül Berktay** / 54

«Kadın ve Sömürü» / «Kadın Sorunu»

Nasıl Sömürülür - **Nesrin Tura** / 57

İki Kitap / Bir Filmin Düşündürdükleri - **Özden Diiber** / 61

Sicak Bir Mücadelenin İçinden :

Sosyalizm ve Feminizm - **Nalân Akdeniz** / 64

Taraflı Bir Kitap Tanıtma Yazısı :

Bağır Herkes Duysun! - **Sedef Öztürk** / 68

Yeni Kitaplar - **Fadime Tonak** / 71

K Yayınları
Sosyalist Feminist KAKTÜS
Sayı 1 Mayıs 1988

Yayın Kurulu
Banu Paker, Gülnur Savran, Nalân Akdeniz,
Nesrin Tura, Sedef Öztürk

Sahibi
Canan Bayraktutan

Yazı İşleri Sorumlusu
Nesrin Tura

Kapak Düzeni
Kevser Çoruh

Dizgi
Metin Dizimevi

Baskı
Gümüş Basımevi

Kapak Baskı
Kent Ofset

Cilt
Dostlar Mücellithanesi

Yazışma Adresi
Alemdağ Cad. Güven İş Hanı Kat: 2 No. 15-16
Dudullu-ÜSKÜDAR/İST.

NEDEN DERGİ ÇIKARIYORUZ?

Kaktüs :
Ev tipi küçük olup, sokakta da serpilip gelişebilir.
Zor koşullarda yaşamını sürdürebilir.
Çeşitli türleri vardır.
Çiçek açar. Ama dikenleri de vardır.

İlk önce kadın olduğumuz için.

Kadın sorunlarının daha sıkça tartışıldığı, toplumdaki erkek egemenliğinin sorgulanmaya başladığı, dahası, bu sorgulamanın cinsiyetçi bir sisteme karşı mücadelenin ipuçlarını gündeme getirdiği bir dönemdeyiz. Dergimiz, toplumda kadın olmaktan doğan sorunları için mücadele etmek isteyen kadınların çıkardığı bir dergi olacak.

Bu noktaya nerelerden geldiğimizi anlatmak istiyoruz. Kadınların 1980 sonrasında gündeme gelen örgütlenme girişimlerine çeşitli anlarında omuz vermiş ya da daha sıkça bu girişimlere çaba sarf etmiş kadınlarız (Somut, Kadın Çevresi oluşumu ve etkinlikleri gibi). Yine de, bu oluşumu belirleyen ana süreç, özellikle 1987 yılında «Bağımsız Kadın Hareketi»nden yana olan tek tek kadınlar ve çeşitli kadın gruplarının, feministlerin yürüttüğü «Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası» içinde gelişti.

Bu dergiyi çıkaran bizler, Kampanya öncesinde gündeme gelen Bağımsız Kadın Hareketi'nden yana tüm kadınlar, kadın grupları ve feministlerin çıkaracağı ortak bir derginin olabilirliği ve ilkeleri için çaba sarf ettik. Bu tartışma süreci ortak bir yayını yaratamadıysa da, yukarıda sözünü ettiğimiz tartışmalara taraf olan kadınların da yer aldığı bir kampanyayı ortaklaşa yürütebildik.

Kadın mücadelesinin ortak paydalarda birliğine dair önemli bir deney yaşadık. Kampanyanın belli bir aşamaya geldiği bu dönemde, bizlerin ayrı bir dergi gereksinimimiz nasıl açıklanabilir? Neden Sosyalist Feminist Kaktüs çıkıyor?

Ortak dergi çıkarma tartışmasından bu yana bir buçuk yıl geçti. Bu

süre içinde feminizmi, bağımsız kadın mücadelesini farklı algılayanlar, dernek ve dergileri aracılığıyla kadın politikalarının genel ve özgün yanlarını gündeme getirdiler, getiriyorlar. Bizler de sosyalist feminist kadınlar olarak bu süreçte, Kadınların Kurtuluşu Hareketini ve «Feminizm»i nasıl yaşamak istediğimizi daha belirgin olarak gördük. Ayrım çizgileri daha netleşti. Çeşitli «feminizm»ler ve «Bağımsız Kadın Mücadelesi»nin bir bileşkesi olarak gördüğümüz Kadınların Kurtuluşu Hareketinin neresinde olduğumuzu, nasıl bir bağımsız kadın politikası hedeflediğimizi sizlerle tartışmanın ve geliştirmenin aracı olacak «Kaktüs». Tam bu noktada, SF Kaktüs'ün hareketi bölücü değil, zenginleştirici bir işleve sahip olacağını düşünüyoruz.

Teorik bir dergi hedeflemiyoruz. Kadın mücadelesinin güncel konularına ışık tuttuğu ölçüde, teorik tartışmalara, aktarmalara yer vereceğiz. Kadın mücadelesinin, politikayı günlük yaşamımızın bir parçası olarak yaşamakla daha mümkün olabileceğine inanıyoruz.

«Kaktüs»te, başka ülkelerdeki kadın mücadeleleri ve feminist hareketlere de yer verilecek. Söz konusu araştırmalar, görüşmeler, tanıklıklar, kadının ikincil konumuna dair uluslararası ortaklıkların altını çizerken, uluslararası deneylerin de bize yeni tartışma alanları sunacağına inanıyoruz.

Sizler, yani kadınlar, bizim ilk ipuçlarını yakalamaya ve çerçevesini belirlemeye çalıştığımız 'Bağımsız Kadın Mücadelesi' ve 'Feminizm' anlayışı temelinde bizlerle tartışmayı anlamlı bulursanız, bunu başarabilirsek, Kaktüs'ü besleyen asıl bu katkı ve katılımlar olacak.

Çıkış nedeni ne olursa olsun, «Kaktüs», Bağımsız Kadın Hareketinin oluşturulmasında kendi payına düşeni gerçekleştirmeyi amaçlıyor. Bugünden kadınların kurtuluşuna uzanan süreçte, dayanışma ve ortak paydalarda mücadele birliğinin savunucusu olacak ve kadın mücadelesinde, her farklı konumun politik olarak ifade edilmesinin meşru sayılması ilkesini önemle koruyacağız. Kadınların Kurtuluşu İçin Elele!

Hepinizi kucaklıyoruz.

SF KAKTÜS

BİZ SOSYALİST FEMİNİSTİZ

Kadınlar eziliyor. Bunu yaşamın her alanında görmek mümkün. Neden ezildiğimizi çözümlemeden önce, bir cins olarak, erkek egemenliğini hangi somut biçimler altında yaşadığımızı toplumun temel örgütlenme alanlarına bakarak ortaya koymak istiyoruz.

Toplumun temel birimi sayılan ailede kadının yaşamını tanımlayan en önemli işlev analık. Doğurganlık işlevi ön plana çıkarılarak kadın = ana özdeşliği sağlanıyor. Böylece doğurmamak gerçek kadın olmamak ile eş anlama geliyor. Evlilik kurumu kadının doğurganlığını ve cinselliğini düzenliyor. Bekâret, namus, ırz, ahlâk kavramları çerçevesinde kadının cinselliği erkeğe tâbi kılınıyor. Böylece evlilikle (dini veya medeni) kutsanmayan her ilişki ahlâk dışı olarak suçlanma tehlikesi taşıyor. Eş olma konumu, kadının, çocuklarının yanı sıra kocasının da bakımını üstlenmesini gerektiriyor. Tüm aileyi beslemek, temizlemek, sevgi gereksinimlerini karşılamak kadının işi. Ayrıca eş olmak kocanın kimliği ve adı altında var olmak demek. Aile çocukların kız ve erkek olarak farklı değerlerle tanıştıkları, farklı davranış biçimlerine yöneltildikleri ilk ve temel kurum. Çocuklar önce ailede, hükmeden, koruyan ve kararları veren bir baba ile hizmet eden, babaya bağımlı bir anne görüyor; büyüdükçe toplumsal yaşamın her alanında karşılaşacakları hiyerarşi, otorite ve şiddetle aile içinde tanışıyorlar.

Ailenin dışına çıkıp okula başladıklarında çocuklar arasındaki cinsiyete dayalı farklılaşma sürüyor. Kız çocuklarının okutulmaması daha yaygın. Meslek okullarında kızlar ev işi benzeri veya uzantısı olan işlere yöneltiliyorlar (biçki, dikiş vb.). İlk ve orta öğrenim programı cinsiyetçi bir içeriğe sahip. Alfabe kitapları yemek pişiren anne, işe giden baba, bebeğiyle oynayan Suna ve top oynayan Ali'lerle dolu.

Öte yandan kadının aile içindeki konumu toplumsal üretimdeki yerini de belirliyor. Ev dışında çalışmaya başlayan kadınlar daha baştan dezavantajlı çünkü daha ucuz ve vazgeçilebilir, daha örgütsüz bir işgücünün üyeleri. Ya kadın işi sayılan işlerin (dikiş, örgü, temizlik, bakıcılık) uzantısı alanlarda istihdam ediliyor, ya da erkeklerle aynı iş için aynı ücreti almıyorlar. Aynı meslek grubundaki erkekler daha yüksek mevkileri elle-

rinde tutuyorlar. İşyeri yani fabrika, büro ya da atölye öyle düzenlenmiş ki, kadın ev ile iş arasında seçim yapmaya zorlanıyor. İşyerlerinde kreşler yok ya da çok sınırlı; babalara da çocuk bakma izni verilmiyor.

Gerek kadının aile içindeki konumu, gerek toplumsal üretime katılma biçimi, cinsiyetçi kültür tarafından pekiştiriliyor. Erkek egemen ideolojinin üretildiği ve yeniden-üretildiği temel alanlar din, bilimler, sanat, yazın, kitle iletişim dünyası. Bu alanlarda kadın erkeğe bağımlı, güçsüz, akılsız, erkeğin zevki ve rahatı için yaratılmış bir varlık olarak sunuluyor. Din kadını erkeğe tâbi kılmanın tanrı buyruğu olduğunu söylüyor. Bilim dünyası kadınları dışlayarak hem saygınlığını sağlıyor, hem de erkeklerin egemenliğindeki bir alan olma özelliğini sürdürmeye çalışıyor. Filmler, romanlar genellikle bu yaygın kadın imgesini sorgulamadan, hatta durumu normalleştirerek aktarıyorlar. Kitle iletişim araçları ise belli bir kadın tipinin propagandasını yapıyor. Basın kadın bedeni satarak «satış artırıyor». TV, «hanımların daha iyi ev temizlemesi, daha güzel olması» için reklâmlar yayınlıyor.

Kadının bu ezilmişliğinin sürmesi siyasal yapılar ve hukuksal düzenlemelerle de sağlanıyor. Siyasal kurumlar yasaklamalar ile kadının siyasal katılımını sınırlandırırken (örneğin kaymakam olamıyor kadınlar), hukuk bu yaklaşımı yasalarda «doğal»laştırıyor. Örneğin aileyi, başında reisi olan hiyerarşik bir yapı olarak belirleyip, bu reisliği de erkeğe veriyor.

Bir kadının, yaşamının herhangi bir anında, bu alanlardan birinde erkeklerin kendisinden daha ayrıcalıklı olduğunu görmemesi olanaksız. Bu durumu farketmişsek, değişmesini istiyorsak, ezilmemizin ve üzerimizdeki baskının nedenlerini ve taraflarını araştırmamız gerekiyor. Bugüne kadar kadınların ezilişinin kökenine ilişkin çeşitli kuramlar öne sürüldü. Bu kuramları burada özetlememiz ve tartışmamız söz konusu değil. Vurgulamak istediğimiz nokta, erkek egemenliğinin **tarihsel** bir olgu olduğu. Bundan şunu anlıyoruz : Kadın doğurgan olduğu için yeniden-üretimde yani çocukların doğurulması, bakımı ve yetiştirilmesinde ve emek gücünün tazelenmesinde özel bir konumu var. Bu durum kadının üretimde de erkeğe göre ikincil konuma düşmesine, emeğinin ürünlerine el konmasına yol açmış. Ama doğurganlık bu konumu tek başına belirlemiyor. Erkeğin «üstünlüğünü» biyolojik özelliklerimize bağlayarak var olan durumu değişmez kılmak isteyen anlayışa karşı çıkarak, cinsiyete dayalı işbölümünün ille de eşitsizlik anlamına gelmediğini söylüyoruz. Doğurganlık böyle bir eşitsizliğe zemin hazırlamış, olanak tanımış olabilir ama bu eşitsizliğin nedeni olamaz. Kadının çocuk doğurması tek başına değil, ancak üretim ilişkileri ile **bir arada** belirleyicidir. Cinsiyete dayalı işbölümünün eşitsizliğe dönüşmesi ancak eşitsizliğe dayalı üretim ilişkileriyle birlikte yaşandığında mümkün. Dolayısıyla biyolojik değil, toplumsal ve tarihsel bir süreçle karşı karşıyayız. Nitekim yeniden-üretimin, çocuk bakımı ve eğitiminin toplumsal-

laştığı koşullarda, doğurganlık farklı bir anlam kazanacaktır. Ama zaten bu da farklı bir üretim ilişkisi demektir.

Antropolojik araştırma ve tartışmaların öneminin bilincindeyiz. Ama bizce köken sorunu en önemli sorun değil, çünkü kökeni ne olursa olsun **bugün** nasıl ezildiğimizi bilmemiz önemli; kurtuluşumuz bugünden olacak.

Cinsiyetçi Sistem

Bugün içinde yaşadığımız toplum cinsiyetçi/kapitalist bir sistem. İlkin «cinsiyetçi» kavramını biraz açalım. Tüm insanların biyolojik bir cinsiyeti var: Erkek ya da dişi. Bir de öğrendiğimiz, toplumsal cinsiyetimiz var: Kadınlık ve erkeklik. Birincisi fizyolojik farklılıkları ifade ediyor, eşitsizlikleri değil. İkincisi ise biyolojik farkları öne sürerek kadın ve erkeğin toplumsal konumlarının eşitsiz oluşunu «doğal»laştırıyor. Cinsiyetçi sıfatı cinsler arasında eşitsiz bir işbölümü yaratan, bunu sürdüren ve erkeklerin egemenliğine yol açan bütün toplumsal ilişkileri, davranışları, düşünceleri ve edimleri betimliyor. Bu sıfatı **sistem** sözcüğü ile birlikte kullanarak, erkek egemenliğinin tarihin çok uzun bir dönemi boyunca var olduğunu ve bugün tüm dünyada **sistematik** olarak sürdüğünü anlatmak istiyoruz. Bunu sürdüren mekanizmaların her üretim tarzında bir öncekinden devralındığını ve farklı biçimler kazandığını düşünüyoruz. Tek tek kadınların anne, eş, memur, işçi olarak yaşadıklarının, tüm kadınlar için geçerli olduğunu söylüyor ve kadınları ezen bu sistemin adına erkek egemen cinsiyetçi sistem diyoruz. Her sınıftan, her ulus ve ırktan kadın, kendi sınıfı, ulusu, ırkı içinde erkekten aşağı bir konumda yaşıyor.

Cinsiyetçi sistem tarih içinde hep üretim tarzları ile eklemlenerek var olmuş. Tek başına kendi iç dinamikleriyle yaşayan bir sistem değil. Bugün kapitalist üretim tarzı ile eklemlenen bir cinsiyetçi sistem var. Kapitalizm kadının ezilmesinin temel alanı olan aileyi kendi gereksinimlerine uygun olarak dönüştürdü; «çekirdek» aile oluştu. «Aile hayatı» ile üretim, yani «iş hayatı» birbirinden ayrıldı. Çalışma ve yaşama mekânları ayrıştı. Öte yandan erkek egemen cinsiyetçi sistem de kapitalizmi biçimlendirdi. Üretimden ayrılan yeniden-üretim, evde kadının işi olmaya devam etti. Toplumsal üretime katılacak emek gücünün yeniden-üretimi (beslenme, giyim, temizlik vb.) kadın tarafından ücretsiz olarak gerçekleştirilir oldu. Bu işi erkeğin değil kadının yapmasını sağlayan ise «sermayenin mantığı» değil, geçmişten devralınarak uyarlanan cinsiyetçi sistem.

Kadının emeğinin ürünlerine evde koca, iş yerinde kapitalist tarafından el konuyor. Kadınları erkekler eziyor, kapitalistler sömürüyor.

Kadın Politikası: Bağımsız Kadın Mücadelesi

Kadınlar olarak salt cinsiyetimiz nedeniyle ortak bir ezilmişliği, tâbiyeti paylaşıyoruz; yani bir egemenlik ilişkisinde **tarafız.** Ve her egemenlik

ilişkisi gibi bu da toplumsal bir ilişki. İki toplumsal gruptan biri yani kadınlar, öteki toplumsal gruba, yani erkeklere tâbi durumda. Bizi diğer bütün ezilen toplumsal gruplardan ayıran özgül bir baskı altında yaşıyoruz. İşte bizi feminist yapan da, bütün kadınları birleştiren bu ortak ve özgül ezilmenin varlığını görmemiz. Feminizmi, erkek egemenliğine bilinçli karşı çıkışın ideolojisi olarak anlıyoruz.

Feministler olarak kadın hareketinin başlıbaşına bir mücadele alanı olduğunu düşünüyoruz. Kanımızca bu alanın başka sosyal hareketlerin mücadele alanları içinde eritilmemesi gerekir. Bu alandaki mücadeleyi de kadınların ayrı bir toplumsal grup oluşturduğu bilincini taşıyan kadınlar verecektir.

Kadınlar olarak bu egemenlik ilişkisinde taraf olmamız, kapitalist toplumda özel yaşamın bütün «kamu» alanlarından (ekonomiden, siyasetten, vb.) yalıtılmasından ve bize kadınlar olarak bu «özel alan»ın sorumluları olma görevinin yüklenmiş olmasından kaynaklanıyor. Bu yüzden özel yaşam, erkek egemenliğinin birincil önem taşıyan, ayrıcalıklı bir alanı.

Bu alanda neler yaşanıyor? Kadınlar çocuk doğuruyor, besliyor, yetiştiriyorlar. Yine kadınlar kocalarına bakıyor, onların duygusal/cinsel her tür gereksinimlerini karşılıyorlar. Kocalarını genel olarak «hoş tutuyor», tutmadıklarında dayak yiyebiliyorlar. Öte yandan, kocalarının ve kendilerinin yaşlı akrabalarına bakıyorlar. Bütün bunlar iki kişi arasındaki sevgi ilişkisinin doğal parçalarıymış gibi görülüyor ve öyle yaşanıyor.

Kişisel Olan Politiktir

Oysa her yerde, bir çok «iki kişiler» hep aynı işbölümünü yaşıyor. Yani ortada birden çok kadının paylaştığı toplumsal bir sorun var. Feminizm «kişisel olan politiktir» sloganıyla bu kişiselmiş gibi görünen ilişkileri özel alandan toplumsal alana çekip, bu ilişkilerin iki toplumsal grup arasındaki egemenlik ilişkisinin çeşitli boyutları olduğunu açığa çıkarıyor. Bunları dönüştürmek için bu egemenlik ilişkisinde ezilen taraf olan kadınların kolektif mücadelesinin gerekli olduğunu ortaya koyuyor. Kısacası kadınların politik bilince ulaşmaları gerektiğini savunuyor. Bu bağlamda bizim için politik bilincin anlamı siyasal iktidarı hedeflemek değil. Feminizmin politikası derken kadınların, kadın-erkek arasındaki egemenlik ilişkisine bir toplumsal grup olarak müdahale etmesini anlıyoruz.

Öyleyse feminizm, kadınların özel yaşamlarını ortak olarak gündeme getirmeleri anlamını taşıyor. Ancak feminizm, tek tek kadınların dayanışma içinde özel yaşamlarını dönüştürmelerinden ibaret değil. Kamusal alanda (iş hayatı, hukuksal düzenlemeler, eğitim, vb.) verilecek mücadelelerden kopuk bir «kişisel politika»nın kadınların çok sınırlı bir kesimini ilgilendirecek ve bu sınırlar içinde bile başarıya ulaşamayacak bir çaba

olduğuna inanıyoruz. Özel alanı politik bir mücadelenin parçası haline getirmek, politikayı özel alana hapsetmek olmamalı.

Bizce kadın hareketi hem özel alanda, hem kamusal alanda olmak üzere iki cephede birden mücadeleyi önüne koymak zorundadır. Kadınların ortaklıklarını vurgulayan bu sloganın iki boyutu olduğunu gözden kaçırmamalıyız. Kişisel alanı politikleştirirken, özel yaşamımızdaki konumumuzla, kamu alanındaki konumumuz arasındaki bağlantıları kurmayı hedeflemeliyiz.

«Kişisel olan politiktir» sloganını yorumlayışımız, sosyalist feministler olarak bizim kadın hareketi içindeki yerimizi de belirliyor. Özel yaşamı sorgulamadan sadece kamu alanında mücadele etmeyi öngörmek, eşitlikçi bir anlayıştır. Böyle bir anlayış çeşitli eşitsizlikleri kendi başlarına bir sorun olarak alır; bu eşitsizlikleri ortak bir temele oturtmaz, toplumsal bir işbölümüne bağlı nesnel konumlar olarak görmez. Bu yüzden mücadele anlayışı da eğitim, çalışma, mülkiyet, yurttaşlık gibi farklı alanlarda eşit hak talebiyle sınırlıdır. Oysa salt kamu alanında verilecek eşit haklar mücadelesinin kadınlara sunabileceği tek «olanak», çifte çalışma düzeni, yani çifte ezilmedir. Ev içi işbölümünü sorgulamazsak, kazanacağımız haklar, olsa olsa bizim kamu alanında erkeklerle rekabete girmemize verilen bir onay anlamına gelir ama bu rekabetin gerçekleşmesinin garantisi olamazlar. Çünkü örneğin bazı mesleklerin «kadın meslekleri» olmaktan çıkması bile, özel alandaki cinsiyetçi işbölümünün değişmesiyle sağlanacaktır.

Öte yandan ev içindeki işbölümünün değişebilmesi için kadının kamu alanına katılması bir önkoşul. Bu katılım dışarıda ücret karşılığı çalışma biçiminde olduğunda, ekonomik bağımsızlığa doğru atılmış bir adım anlamına gelir, ki bunun önemini vurgulamak bile gereksiz. Burada asıl üzerinde durmak istediğimiz, kadınların siyasal etkinliğe katılmasının getireceği yararlar. Kadının kendine güven duyması ve kocasının gözündeki statüsünün değişmesi, ücret karşılığı çalışmasının da ötesinde, bu tür bir kolektif etkinliğe katılmasıyla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Kadın hareketi kamu alanında mücadele vermeyi küçümseyemez; bu mücadele hem kadınların kurtuluşunun önkoşulları olan bir takım hakları sağlamak için, hem de kadınların ortak bir mücadele sürecinde özel yaşamlarını sorgulayacak güveni ve cesareti duymaya başlamaları için gerekli. Bu yüzden yalnızca özel alana hapsolmuş bir politika anlayışı, feminist bilincin çok az sayıda kadına ulaşması anlamına gelecektir.

«Kişisel olan politiktir» sloganının «kişisellik» ya da öznellik yönünü abartmak, yani kendi hayatımızda yaşadıklarımızı mutlaklaştırmak, kadın hareketi açısından çeşitli sakıncalar taşıyor. Herşeyden önce, böyle bir tek yanlılık her tür nesnelliğin yadsınmasına, sorunların genel yanlarının gözden kaçmasına yol açabilir. Oysa genellemeler yapmak, kişisel-öznel

sorunları nesnel temellerine oturtmaya çalışmak feminizmin vazgeçemeyeceği bir yöntem. Öznel deneyimlerimizde çeşitli yönlerini kopuk kopuk yaşadığımız cinsiyetçiliği, genel ve sistematik bir biçimde görmenin tek yolu bu. Nesnel olmak, tarafsız olmak değil elbette. Taraflı olup, olaylara kadın açısından bakıp, öznel-kişisel deneyimleri nesnel toplumsal ilişkilere bağlamak pekalâ olanaklı.

Kişisel deneyimlerimizi paylaşmaktan doğan kadın olma bilinci, kadın yüceltmesine yol açmamalı, kadınlar dışında herşeyin kirli ve kötü, kendi içine kapalı bir kadın dünyasının ise temiz ve iyi olduğu türünden bir yanılsamaya düşmemeliyiz. Bu bizi çok geri konumlara götürebilir. Erkek egemen toplumun kadınlara lâyık gördüğü konumları ve bu konumlara bağlı değerleri yüceltmek, çok çelişkili görünse de, kadın hareketi içinde en azından Batı'da oldukça yaygın bir eğilim haline geldi. Analık, bakıcılık gibi, toplumsal işbölümünde bizim payımıza düşen işlere bağlı rolleri birer erdem haline getirmek, yalnızca cinsiyetçi toplumun işine yarar. Bunun yerine, örneğin çocuk doğurmanın bizi yalnızca anne olmak zorunda bırakmasını eleştirmek ve bunu başka kadınlara duyuracak bir biçimde yapmak zorundayız. Bu feminist eleştiriyi sadece kendi özel yaşamımızla sınırladığımızda, gerici varsayımların yaygınlaşmasına hizmet etmiş oluruz.

Kısacası, özel yaşamı dönüştürmeyi hedefleyen feminist bir anlayışın, kamu alanına yönelik kitlesel mücadele anlayışıyla bir arada gitmesi gerektiğine inanıyoruz. Özel alan/kamu alanı kopukluğu bizim ezilmemizin kapitalist toplumdaki temelidir. Kadın hareketinin kendi pratiğinde bu bu kopukluğu bir kez daha üretmesinden değil, bizzat politikaları aracılığıyla aşmaya yönelmesinden yanayız.

Bağımsız Kadın Hareketi

Kadınların kurtuluşunu hedefleyen kadın politikalarının yürütüleceği bir kadın hareketinin bağımsız nitelikte olması gerektiğini düşünüyoruz. Kadın hareketinin bağımsızlığı derken, hareketin gerek savunacağı politikaların, gerek örgütlenme biçiminin diğer hareketlerden ayrı bir çizgide yürütülmesini kastediyoruz.

Kadınların ayrı bir toplumsal grup oluşturduğunu vurgulamıştık. Var olan bütün ezilen gruplar arasında dayanışmayı savunuyor ve önemli buluyoruz. Ancak, bizlerin ezilmişlik konumlarımızı kavramamız ve çözümler geliştirebilmemiz, salt bizim sahip çıkabileceğimiz bağımsız bir kadın hareketinin yaratılması ile mümkün olacaktır. Tek tek kadınlar olarak yaşadığımız ve cinsiyetimizden kaynaklanan kadınlık sorunları ezilmemizin ortak paydasını ve bir bütün olarak bizleri birleştiren temeli oluşturuyor. Doğduğumuz günden başlayarak öğrendiğimiz ortak kadınlık rollerinin, bizim ezilmemizin hem ifadesi olduğunu, hem de ezilişimizi gizlediğini düşünüyoruz.

Nitekim, feminist harekete özgü bir örgütlenme biçimi olan «bilinç yükseltme grupları»nın işlevi tam da bu bağlamda ortaya çıkıyor. Kadın-erkek ilişkileri sevgi bağları ile örülmüş ilişkiler, ama öte yandan kadınlar bu ezilmişliğin çoğu yönlerini yalıtılmış bir biçimde yaşıyorlar. İşte bilinç yükseltme gruplarında kadınların tek başlarına göğüslemek zorunda kaldıkları baskılar tartışılıyor ve böylece her bir kadının bireysel sorunu olmaktan çıkıyor. Bu küçük gruplarda yaşadıkları deneyimler, kadınların bir toplumsal grup oldukları bilincine varmalarında çok önemli.

Bağımsız kadın hareketi, bilinç yükseltme gruplarından, kitlesel kadın örgütlenmelerine kadar geniş bir yelpaze oluşturuyor. Kadın dayanışması ağları, mahalle örgütlenmeleri, işyeri ve iş sektörü düzeyinde oluşan örgütlenmeler, kampanyalar, dernekler, belirli bir konu üzerinde çalışan araştırma grupları sayabileceğimiz örnekler arasında. Bu örnekler içinde kampanyaların özel bir önemi var. Kampanyalar var olan küçük grupların ve bunun dışındaki kadınların (somut bir sorun etrafında) bir araya geldikleri birliktelikler. Kadın hareketi içindeki farklı amaçlara yönelik bu küçük grupların güç birliği, kampanyalar aracılığıyla gelişiyor. Böylece kampanyanın etrafında oluştuğu somut sorun (örneğin dayak, kürtaj, kreş, tecavüz vb.) üzerinde verilen mücadele, kadınların geniş katılımına olanak sağlıyor.

Feminizmin çeşitli örgütlenme biçimlerine sahip olması, kadınların nesnel konumlarından kaynaklanıyor. Yukarıda kadınlararası birliği oluşturan temelin ortak ezilmişlik olduğunu söyledik. Şimdi ise kadınlar arasında bir çeşitlilik ve farklılık olduğunu vurgulamak istiyoruz. Feminizm ve örgütlenme biçimleri, bu çelişki yani birlik/çeşitlilik üzerinde yükseliyor. Kadınların cinsiyetlerine bağlı kimlikleri, bu kimliği tamamlayan ırk, sınıf, din, yaş gibi diğer öğelerle birlikte oluşuyor. Ayrı dinlerden, sınıflardan, kültürlerden olmamız, her birimizin kendi kadınlık konumuna vereceği yanıtları da belirtiyor. Kadın politikası ve kadın örgütleri, var olan çeşitliliğimiz içinde birbirimize aktardığımız deneyimlerimizin, duygularımızın basit bir toplamı değil. Bölünmüşlüğümüzü görmezden gelmek, genel olarak kadınlar-arası bir özdeşliği varsaymak, dolayısıyla Bağımsız Kadın Hareketi'ni tek bir politik birlik içinde eritmek, bizi, sekterlik, dışlayıcılık ya da eylemsizlik gibi çeşitli açmazlara götürebilir. Bağımsız Kadın Hareketi'nin çok parçalı, çok sesli, türdeş olmayan kadınların oluşturacağı bir hareket olacağına inanıyoruz. Bu anlamda farklı grupların uygulayacağı politikalar arasında farklılıklar olması da kaçınılmaz.

Feministler, Bağımsız Kadın Hareketi içinde var olacak ve hareketi kendi talepleri doğrultusunda ikna etmeye çalışacaklar. Ancak feministler ve Bağımsız Kadın Hareketi'ni oluşturan kadınlar arasında her durumda bir özdeşlik kurmak olanaksız. Kadın hareketi içinde feminist olmayan kadınlar da olacaktır.

Öte yandan feminizm çeşitli feministler için farklı anlamlar taşıyor. Sosyalist feministler olarak aramızdaki ayrılıkların kaçınılmaz olduğunu düşünüyoruz. Bundan ürkmüyoruz, yeter ki birbirimizi meşru görelim. Bu durumun gerek ideolojik olarak bizim için, gerek içinde yer alacağımız hareket için zenginleştirici bir işlev taşıdığına inanıyoruz. Amacımız ayrımlarımızın üstünü örtmek değil, tersine ayrımların özgürce tartışıldığı ortamlar yaratmak. Çeşitli feminist çizgilerin bir arada yaşama koşullarının özenle, karşılıklı güvenle, dışlayıcı olmama anlayışıyla yaratılabileceğine inanıyoruz. Bizim için «Kadın Dayanışması» ancak böyle bir çerçevede gerçekleşirse anlamlıdır.

SOSYALİST FEMİNİZM

«Neden sosyalist feministiz?» sorusunu iki boyutuyla ele almakta yarar görüyoruz. Sosyalist oluşumuz bizim için bir veri, çünkü feminist olmadan önce de sosyalisttik. Şu ana kadar söylediklerimizle «Neden feministiz?» sorusunu yanıtladığımızı düşünüyoruz. Şimdi aradaki bağlantıyı açıklamaya çalışacağız.

Önce, «Neden kendimize yalnızca feminist demiyoruz?» sorusuna yanıt aramak gerekiyor. Feminizmi, cinsiyetçiliği toplumsal bir egemenlik biçimi olarak ele alıp kadınların özgül sorunları temelinde örgütlenen ve cinsiyetçiliğe karşı mücadele eden her grubu ya da hareketi tanımlayan bir kavram olarak görüyoruz. Bu yüzden de arı bir feminizmin mümkün olmadığını düşünüyoruz. Çünkü bu tanımın ortak paydası, bütün kadınları birleştiren, bütün kadınları diğer toplumsal gruplardan farklı bir grup olarak tanımlayan **kadınlık durumudur**. Oysa yukarıda da belirttiğimiz gibi, kadınlar aynı zamanda, farklı toplumsal konumlarla bölünmüş bir grup oluşturuyorlar. Bir kadın yalnızca kadın değil, aynı zamanda işçi ya da patron, müslüman ya da hristiyan, genç ya da yaşlı, evli ya da bekârdır. Kısacası bir kadını tanımlayan yalnızca cinsel kimliği değil, bunun yanısıra toplum içindeki farklı konumlarına denk düşen farklı toplumsal kimlikleridir. Öyle ki, kadınlık durumunun birleştirdiği kadınlar, toplumsal yaşamlarının diğer alanlarında birbirleriyle çelişen çıkarlara, önceliklere de sahipler. Tam da bu nedenle, farklı toplumsal konumlardaki kadınların, feminizm anlayışlarını diğer toplumsal kimlikleriyle ilişkilendirmeye, tutarlı hale getirmeye çalışmaları kaçınılmaz.

Arı bir feminizmi olanaksız görmemizin bir başka nedeni de feminizmin bütünsel bir toplum projesine sahip olmaması. Kuşkusuz feminizm sınıf, ırk, yaş vb. diğer toplumsal eşitsizliklerin yadsınması anlamına gelmiyor ama feminizmin odak noktası cinsler arası egemenlik ilişkisidir. Mücadele alanını belirleyen de işte bu odak noktası.

Feminizm, kadın ve erkek arasındaki toplumsal eşitsizlik karşısında bir taraf olarak mücadele eden, kadın politikası yapan bir muhalefet ha-

reketi. Ancak kadın-erkek arasındaki eşitsizlik **en yaygın** ve **en köklü** egemenlik biçimi de olsa, var olan toplumsal egemenlik biçimlerinden yalnızca biri. Feminizm doğrudan kendi mücadele alanına girmeyen diğer egemenlik biçimleriyle kendi politik perspektifine girdikleri ölçüde ilgileniyor. Örneğin üretim alanında eşit işe eşit ücret, kreş, doğum izni mücadelesi veriyor; eğitim alanında cinsiyet ayrımına karşı çıkıyor; hukuk alanında kadınlar lehine talepler üretiyor. Ne var ki bütünsel bir ekonomik proje üretmek, her düzeyde tanımlanmış bir eğitim sistemi önermek ya da bir anayasa hazırlamak feminizmin alanı dışında. Feminizm tek başına tüm kadınların tüm sorunlarına değil, **kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarına** yanıt arıyor dedik. Oysa, salt, kadınların kadın olmaktan kaynaklanan sorunları temelinde mücadele etmek için bile —bu sorunlar toplumsal oldukları ölçüde— tüm bir toplumsal yapıya gönderme yapmak gerekiyor. Bunu reddetmek ayrılıkçılığı, ya da kadıncılık olarak tanımlanabilecek bir tür soyutlama dünyasına hapsolmayı, ya da diğer bir uç noktayı, «eşitlikçiliği» gündeme getirecektir.

Şimdi «Neden sosyalist feminizm?» sorusunun boyutunu ele alabiliriz : «Neden sosyalist?»

Kapitalizm öncesi toplumlardan devralınan cinsiyetçi sistemin Kapitalist üretim sistemiyle eklemlenmiş bir biçimde var olduğunu söylemiştik. Bugün kapitalist üretim sisteminden ayrı, özerk bir cinsiyetçi sistem yok; ama cinsiyetçi sistemden ayrı, özerk bir kapitalist üretim sisteminden sözetmek de (bir soyutlama düzeyi dışında) olanaksız. Dolayısıyla bizim feminist mücadelemiz —doğası gereği— kapitalizmin temellerine yönelik bir mücadele. Sosyalist feminist oluşumuzu iki temel noktada açıklıyoruz :

1. Bizler, sosyalist kadınlar olarak şu ilkeyi paylaşıyoruz : Sosyalizm her türden toplumsal ezilmeye ve sömürüye karşı çıkan bir ideoloji ve toplumsal proje olarak, feminizme açıktır. Her türden toplumsal eşitsizliğin yok edildiği bir toplum projesi, cinsler arası eşitsizliğin de yok edilmesini gündeme getirir. Elbette bu, sosyalizmin kendiliğinden bu eşitsizliği ortadan kaldıracağı aniamına gelmez ama buna açık olduğunu gösterir. Kısacası biz, sadece feminizmin sosyalizmsiz olamayacağını değil, sosyalizmin de feminizm olmadan tam olarak gerçekleşemeyeceğini düşünüyoruz.

Sosyalizm kadın kurtuluşunun maddi koşullarını sağlayabilecek bir sistem. Kapitalizmde kadının aile içindeki yeniden üretim işlevi (kocanın ve çocukların bakımı ve eğitimi) kâr amacı gütmeyen, kolektif mülkiyete dayalı bir toplumun ekonomik örgütlenmesi açısından zorunlu bir işlev değildir. Ev işlerinin ve çocuk bakımının toplumsallaşması, kadını çocuk doğurduğu için eve kapatılmaktan kurtarabilir. Elbette bütün bunlar kendiliğinden olmayacak, bağımsız bir kadın hareketinin erkek egemenliğine karşı sosyalist devrimden sonraki mücadelesiyle kazanılabilecektir. An-

cak bunlar kadın kurtuluşunun olmazsa olmaz koşullarıdır ve **kadınlar mücadele ettikleri sürece** sosyalist sistem içinde oluşturulabilecek koşullardır.

Mücadele alanlarımız çakıştığı ölçüde eşcinseller hareketinden öğrenci hareketine kadar tüm muhalif gruplarla ittifak yapmaktan yanayız. Ancak tüm bu muhalif grupların ortak özelliği bütünlüklü bir toplumsal proje sunmayışları. Böyle bir projesi olan sosyalist hareketle yapacağımız ittifakın, sosyalistler olarak bizim için farklı bir anlamı var.

2. Kendimizi sosyalist feminist olarak tanımlayışımızın diğer boyutu feminizme bakışımızla ilgili. Feminizmin toplumsal projesi yok; somut kurumlarda yaşanan yaygın iktidar ilişkilerini sorguluyor ama siyasal iktidarı hedeflemiyor. Kadınların kurtuluşunu bir iktidar değişikliğinden ve toplumsal projeden bağımsız düşünmediğimiz ölçüde, hem böyle bir projesi olan, hem de feminizme açık bir sosyalizmi savunuyoruz.

Bu noktada eşitlikçi kadın gruplarından farkımız da ortaya çıkıyor. Biz cinsiyetçiliğin sadece ideoloji düzeyinde değil toplumsal ilişkilerde kök salmış bir biçimde var olduğunu düşünüyoruz. Kadın-erkek eşitsizliğini üreten şey yalnızca ideoloji değil, cinsiyet ve üretim ilişkilerini kapsayan tüm bir toplumsal ilişkiler sistemi. Kısacası, radikal bir dönüşüm olmaksızın, burjuva hukuku ve aile kurumu çerçevesinde cinsler-arası egemenlik ilişkisinin ortadan kalkabileceğine inanmıyoruz. Kadının aile içindeki yeri sorgulanmaksızın, kamu alanında elde edilecek bir takım haklar bu eşitsizliği ortadan kaldıramaz. Üretimi ve yeniden-üretimi, özel yaşamı ve kamu yaşamını birbirinden soyutlayarak verilecek bir mücadelenin en büyük kazanımı, nasıl kullanılacağı muğlak olan bir takım hakların elde edilmesinden ibaret kalacaktır.

Bazı ayrılıkçı radikal feminist akımlardan farkımız da bu noktada açıklanabilir. Eğer kadınlarla erkekler arasındaki egemenlik ilişkisini tüm alanlarda yok etmeyi amaçlıyorsak, herhangi bir alanı erkeklere terk etmemiz, özel alana hapsolmamız düşünülemez. Bugün hem erkeğin, hem kadının toplumsal cinsiyeti, erkek egemen kapitalist sistem tarafından belirlenmiştir. Ve bu sistemin kadın değerleri diye nitelendirdiği şey hem bizim ezilmemizin, hem de ezilmemize rıza göstermemizin nedeni olmaktadır. Biz erkeklerin ve kadınların **farklı** ve **eşit** bir biçimde tanımlandığı bir gelecek istiyoruz.

SOSYALİST FEMİNİST KAKTÜS

OKUYUCULARA MEKTUP

Sevgili Kadınlar,

SF Kaktüs hepinize merhaba diyor.

Evet, ilk mektup bizden size. **SF Kaktüs**'le birlikte kendi sözümüzü yüksek sesle söyleyebilmenin sevincini bu ilk mektup aracılığıyla sizlerle paylaşalım istedik.

Artık bir adımız, bir yerimiz, bir dergimiz var. Bu bizim için kendi bağımsız kimliğimizle kadın politikası yapabilmek demek; Türkiye'de bağımsız kadın hareketinin ve feminizmin gelişmesine katkıda bulunmak ve müdahale etmek demek; bu bizim için, kadın olmaktan kaynaklanan sorunları yaşayan ve değişmek, değiştirmek isteyen kadınlara, alçakgönüllü bir düzeyde de olsa ulaşabilmek demek.

Kısacası, bir süredir dar bir grup olarak geliştirmeye çalıştığımız düşünceleri, çözüm önerilerini, mücadele biçimlerini vb. artık sizlerle paylaşabileceğiz. Görüşlerimiz tartışma içinde sınanma, değişme ve gelişme olanağına da kavuşmuş olacak. Hep birlikte, kadın kadına bir şeyler yapabilmenin sevinci de cabası!

SF Kaktüs'ün bu sayfası sizlerden gelecek mektup ve yazılara ayrılacak. Ancak, bu sayfa, bazı yazılarla ya da derginin bütünüyle ilgili kısa yazıların sunulmasından öte bir anlam taşısın istiyoruz. Okuyucu Mektupları sayfası farklı alanlarda birbirinden bağımsız olarak bir şeyler yapmaya çalışan küçük kadın gruplarının birbirleriyle iletişim kurmalarının bir ilk aracı olabilir. Sendikalarda, işyerlerinde, üniversitelerde, hatta liselerde, başlangıç aşamasında da olsa artık böyle gruplar olduğunu biliyoruz. Kadınların düzenledikleri toplantı, seminer, panel, söyleşi vb. etkinlikleri ya da kitap, dergi türü yayın çabalarını bu sayfada duyurmak istiyoruz. Böylece birbirimizle tanışma ve sesimizi daha geniş bir kitleye duyurma olanağı bulabiliriz.

İletişimi geliştirmenin bir başka yolu olarak, **SF Kaktüs**'ün her sayısının ardından bir tanışma toplantısı ve söyleşi düzenlemeyi düşündük.

4 Haziran Cumartesi günü, saat 14.00'te, Bilsak'ta yapılacak olan ilk toplantımıza ilgilenen bütün kadınları bekliyoruz.

SF Kaktüs daha çok güncel politika ağırlıklı bir dergi; tanımlanmış

bir sosyalist feminist çizgiyi sürdürmek amacında. Bu arada, kadın-erkek arasındaki egemenlik ilişkisine, feminizme, sosyalizm/feminizm bağlantısına vb. ilişkin teorik sorun ve tartışmaları ya da Türkiye'de farklı kesimlerden kadınların yaşam koşullarına ilişkin araştırmaları derginin dışında, broşür, kitapçık vb. yayınlar aracılığıyla sürdürmeye çalışacağız. Bu amaçla belli konular çerçevesinde araştırma grupları oluşturmak istiyoruz. İlginizi çeken konularda araştırma yapan gruplara katılabilmeniz için konularımızı bu sayfada duyuracağız. Sizden gelebilecek önerilere de açığız. Bu konulardan ilki «Kadınların Sınıfsal Konumları Neye Göre Belirlenir?» olacak. Büromuza gelerek ya da telefon aracılığıyla bizlerle bağlantı kurmanızı bekliyoruz.*

Şimdilik küçük bir grubuz. Yapmak istediklerimizle yapabildiklerimiz arasındaki büyük farkın nedeni de bu. **SF Kaktüs**'ün sözünü söylemeye devam edebilmesi, kendini geliştirip önüne daha büyük hedefler koyabilmesi sizlere de bağlı. Eleştirilerinizle, katkılarınızla, aktif katılımınızla bu siz, biz ayrımını kaldırabilirsiniz. Neden **SF Kaktüs** bizim, hepimizin dergisi olmasın? **Kaktüs** neden çiçek açmasın?

Dergimizin dağıtımını, dağıtımcıların dayattığı koşulların acımasız olmasından dolayı biz üstlenmeye karar verdik. Gerek dağıtım, gerekse abone olmak konusunda yardımlarınızı sevinçle karşılayacağız.

* Henüz dergi büromuz hazır değil. Gelecek sayıda adresi vermeyi umuyoruz. Temmuz'dan sonra yüzyüze görüşmek umuduyla geçici yazışma adresimiz: Alemdağ Cad. Güven İş Hanı Kat: 2 No: 15-16 Dudullu — ÜSKÜDAR/İSTANBUL.

8 MART 1988'DE NE OLDU?

Sedef Öztürk

Kadınız; öfkelenmek için nedenimiz çok. Mücadele vermemiz gereken binlerce alan ve ardımızda yüzyılı aşkın bir tarih var. Bu mücadelede 8 MART KADINLAR GÜNÜ özel bir anlam taşıyor. Kadınların başkaldırısının simgesi, öte yandan da birlikte bir güç olmanın, dayanışmanın coşkusunu taşıyan bir bayram 8 Mart. Ve bir tarihi var..

Tartışmalı Bir Tarih

New York'lu dokuma işçisi kadınların yürüyüşü mü, Manhattanlı iplikçi kadınların grevi mi? 1857 mi, 1908 mi, 1909 mu? Ne zaman, nerede, kiminle başladı bu gelenek? Başlangıç belki bugün 8 Mart'ın anlamını belirlemiyor ama Uluslararası Kadınlar Günü'nün kökenine ilişkin tartışmaya değinmek istiyorum.

Bir anlatıma göre 1857'de New York'lu dokuma işçisi kadınlar düşük ücretleri, on iki saatlik iş gününü ve artan iş yükünü protesto etmek için 8 Mart'ta bir gösteri yaptılar. Polis gösteriyi şiddet kullanarak dağıttı. 50 yıl sonra, olayın yıldönümünde göstericilerin anısına 8 Mart Uluslararası Kadınlar Günü ilan edildi.

Bir başka tarihçede başlangıç Şubat 1908. ABD'de kadınlar 8 saatlik işgünü ve işçi kadınların siyasal hakları için mücadele ederken, Manhattan'lı iplik işçisi kadınlar grev yaptılar. Polis greve müdahale etti. Bu günün anısına, II. Enternasyonal'in 1910 Kongresinde Kadın Sekreterliği 8 Mart'ta Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü'nü kutlama kararı aldı. Bir anlatıma göre ise 8 Mart 1908'de New York'lu dokuma işçisi kadınlar işten çıkarılmalarını protesto için, çalıştıkları fabrikayı işgal ettiler. Çıkan yangında 129 kişi öldü. 1910'da bu trajik olayın anısına 8 Mart, Uluslararası Kadınlar Günü ilan edildi.

Kökene ilişkin tartışmada en şaşırtıcı iddia Fransız **La Revue d'en Face** dergisinde 1982'de ortaya atıldı. Buna göre 1857 yılında gösteriler olduğuna dair hiçbir kanıt yok ve bu tarih Fransız Komünist Partisi tarafından 1955'te 'yaratılmış' bir efsane (La Revue d'en Face, Sonbahar 82, no. 12, s. 67-80).

Temma Kaplan 1985'te **Feminist Studies** dergisinde yayınlanan araştırmasında, ilk Uluslararası Kadın Günü'nün 23 Şubat 1909'da ABD'de kutlandığını ve tarihlerdeki karışıklığa, Kadın Günü'nün ABD ve Avrupa'da farklı tarihlerde kutlanmasının neden olduğunu belirtiyor. (Cilt II, No. 1). Tıpkı İşçi Bayramı'nda olduğu gibi Kadınlar Günü de Pazar günleri kutlanıyordu ki insanlar işlerinden kalmasınlar. Her iki günün de belirli tarihlere dönüşmesi tarihin akışı içinde belirlendi. Amerikalılar Şubat ayının son pazar gününü Ulusal Kadın Günü olarak kutluyorlardı. Avrupa'da Clara Zetkin ve Louise Zietz önderliğindeki sosyalist kadınlar, II. Enternasyonal'in Stuttgart kongresinde (1909) yaşamın her alanında eşitlik için mücadele kararı almışlardı.

Nitekim tüm bu belirsizlik içinde kesin olan nokta, Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü adı altında 8 Mart bayramının 1910 Kopenhag kongresinde Clara Zetkin tarafından önerildiği.

Kesin olan ikinci nokta da şu : 1960'lı yıllara dek 8 Mart sosyalistlerin kutladığı bir gündü.

60'lı yıllarla birlikte yükselen «Yeni Feminizm», eşit haklar kavramıyla sınırlanmayı kabul etmeyen, tüm toplumu kadın açısından sorgulayan bir kadın bilinci geliştirmeyi ve kadının kurtuluşunu hedefleyen hareketi doğurdu. Yeni kadın hareketi 8 Mart'ı, tüm kadınların ortak ezilmişliğini ve mücadelesini simgeleyen bir gün olarak kutlamaya başladı.

Birleşmiş Milletler'in 1975'ten 1985'e kadarki on yılı Kadın Onyılı ve 8 Mart'ı da Uluslararası Kadın Günü ilan etmesi 8 Mart'ı meşrulaştırdı; devlet politikaları düzeyine «yükselterek» emekçi kadınların veya feministlerin bayramı olmaktan çıkardı. Kadın sorunlarının dünya çapında gündeme gelmesinin olumlu yanını göz ardı etmemekle birlikte, bu gelişimin bütün kurumsallaşma ve meşrulaşma durumları için geçerli olan olumsuzlukları taşıdığını düşünüyorum. Çünkü bu meşrulaştırma bir anlamda muhalefeti kapsayarak eritme çabasıdır ve kadın hareketi sürekli olarak yeni ve daha ileri talepler üretmediği takdirde soğurulma, radikalliğini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

Türkiye ve 8 MART'lar

12 Eylül öncesinde 8 Mart Kadınlar Günü sosyalist kadın örgütleri tarafından emekçi kadının yaşadığı çifte sömürünün ve toplumsal mücadelenin söz konusu edildiği toplantı ve gösterilerle kutlanıyordu. Bu arada Türk Kadınlar Birliği, Kadın Haklarını Koruma Derneği gibi kadının durumunun yasaların öngördüğü biçimde düzeltilmesini isteyen kuruluşlar da kendi bünyelerinde kutlamalar yapıyorlardı.

12 Eylül'den sonra dernek etkinliklerinin sekteye uğraması bir süre suskunluğa yol açtı. 1980'den hemen sonra **Somut** dergisinin kadın sayfasındaki yazılarla başlayan süreçte Kadın Çevresi kuruldu (1984) ve fe-

minizm dilimize, tartışmalarımıza, eylemlerimize girdi. Dünyadaki gelişmelere koşut olarak Türkiye'de de feministler 8 Mart'ı, kadının sadece emekçi olarak değil, kadın cinsinin bir üyesi olarak ezilmesinin ve dolayısıyla hem işçi kadınların, hem de toplumun tüm katmanlarından kadınların kurtuluş mücadelesinin simgesi olarak kutlamaya başladılar.

Uluslararası plandaki diğer gelişme de kısa sürede ülkemize yansıdı. Avrupa Topluluğu'na kabul edilme politikası çerçevesinde Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığa Karşı Uluslararası Sözleşme'yi imzalayan (1985) hükümetin, yani iktidar partisi ANAP'ın kadın kolları olarak niteleyebileceğimiz Türk Kadınını Koruma ve Tanıtma Vakfı, devletin olanaklarını kullanarak ANAP politikaları doğrultusunda kadın sorunlarıyla ilgilenmeye başladı. Kurumsallaşma için genel olarak öne sürdüklerimin bizim için de geçerli olduğunu düşünüyorum. Egemen burjuva/erkek ideolojisinin koymaya çalıştığı sınırlamalara karşı en büyük güvence, bağımsız bir kadın hareketinin varlığı ve talepleri olacak.

1988

Geçtiğimiz yıl üç yeni kadın derneği kuruldu : Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği (AKKD), Demokratik Mücadelede Kadın Derneği (DEMKAD) ve Demokratik Kadın Derneği (DKD). [DEMKAD'ın kuruluşuna izin verilmedi ancak daha sonra tüzükte yapılan bazı değişikliklerle, dernek adını Demokrasi İçin Kadın Derneği olarak değiştirdi ve tüzel kişilik kazandı.] Ayrıca **Feminist** Dergisi, AKKD, bugün **Kaktüs** dergisini çıkaran sosyalist feministler ve başka birçok kadın 1987'de Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'nı başlattılar ve sürdürüyorlar. Bir kadın hareketini oluşturacak ilk hareketlenme ve çeşitlilik, bu yıl yapılan 8 Mart kutlama etkinliklerinde de kendini gösterdi.

8 Mart'ı kutlayan bir çok dernek, kuruluş ve grup içinden, üç farklı yaklaşımı yeterince örneklediğini düşündüğüm üç örneği aktarmak istiyorum : SHP'li kadınlar, Emekçi Kadınlar Günü Tertip Komitesi ve Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'nda biraraya gelen Feminist, Kaktüs, AKKD ve bağımsız kadınlar.

1. SHP Toplantısı

Ülkemizde Atatürk'le birlikte kadınların yasal haklarına kavuştuğuna değinen bir konuşma ile açılan toplantıyı Jülide Gülizar sundu. SHP Kadın Sorunları Komitesi başkanı Perihan Ergun bir Kadın Sorunları Bakanlığı'nın gereğini savundu. Şükran Ketenci, yasal hakları ne olursa olsun kadının sömürüldüğünü ve sınıf konumlarının önemini vurguladı. «Pahalılık en çok sizi ilgilendiriyor. Mitinglere erkeklerle omuz omuza katılın» dedi.

Şirin Tekeli 8 Mart'ın tarihçesini anlatarak Sosyal Demokrasinin ka-

dınlara her alanda eşit haklardan yararlanma taahhüdü vermesi gereğine ve kadın hareketinin çözümlemelerinden öğrenilecek şeyler olduğuna işaret etti. Meral Ekim'in de sendikacı sıfatıyla enflasyon, pahalılık gibi sorunlara değinerek bu sorunlara karşı omuz omuza mücadele çağrısı yaptığı toplantıda, gericiliğe karşı ve laiklik için verdiği mücadeleyi ödüllendirmek amacıyla Bahriye Üçok'a plaket verildi. SHP'li kadınların yaklaşımı izleyiciler arasından gelen «Kadınlar Oy Deposu Değildir» sloganıyla eleştirildi. Toplantıda SHP propagandası ile kadın sorunlarına değinmeler içiçeydi. Şirin Tekeli'nin «sosyal demokrasi kadın sorunlarına içten bir benimsemeyle yaklaşmadan gerçek sosyal demokrasi olamaz» yaklaşımı ile SHP'li kadınların parti politikası çerçevesinde kadınları iktidar mücadelesine katma anlayışı arasında önemli farklar olduğunu düşünüyorum. Bununla birlikte, en feminist parlamenter burjuva demokrasisinin bile kadın sorunlarına **nihai** çözüm getirmesi olanaksız; çünkü ezilmemizin kaynakları bu sistemin ayrılmaz parçaları durumunda.

2. Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü Tertip Komitesi

7 Mart gecesi açık oturum, 8 Mart gecesi ise dia, film gösterisi ve tanıklıkların yer aldığı iki toplantı yapıldı. Sosyalist Harekette Kadının Yeri ve Deneyimleri adlı açık oturumda 1950 dönemindeki kadın mücadelesini, Mediha Özçelik (tütün işçisi), kocasının tutuklandığı 52 tevkifatı sırasında cezaevi kapısındaki durumlarına değinerek anlattı ve Suat Derviş'in o dönemde kendilerine destek olduğuna değindi. 60'lı yılları anlatan avukat Necla Fertan, Behice Boran ve Harun Karadeniz'in yaşamlarına ilişkin bir övgü konuşması yaptı. 1970 dönemini anlatan Hale Kıyıcı, tüm konuşmacılar arasında kadın olmaktan kaynaklanan durumları ele alan tek konuşmacıydı. 68 kuşağının mücadelesinde kadınların yönetim kademelerine alınmadığını, «erkekleri geri bıraktıran unsurlar» olarak telakki edildiklerini söyledi. DÖB'de kadınların asil üye olma hakkının olmadığına değinen Kıyıcı, «Ama biz mücadele ettik, var olduğumuzu kanıtladık» diyerek Devrimci Kadınlar Birliği'ni kurduklarını anlattı (1969). Sonra erkeklerin özeleştiri yaptığını, yoldaşça beraberliğin kurulduğunu söyledi. 1980 döneminde kadınların sosyalist hareketteki yerine ilişkin söz alan Şükriye Nazari (bir tutuklu yakını) oğlunu ve cezaevlerindeki işkenceyi anlattı.

Türkiye'de marksist bir yaklaşımla kadın sorununa eğilen ilk kişi olarak tanıtılan Aytunç Altındal, elindeki raporlara göre Türkiye'de kadınların feminizmi istemediğini, asıl sosyalist harekette var olmak istediklerini söyledi. Elinde, Türkiye'de kadınları sosyalist mücadeleden uzak tutmak yolunda bir karar içeren raporlar bulunduğunu da söyledi. (Böyle raporları (!) duyunca insan ister istemez «yoksa feminizm kadınların sosyalist olmasını engellemek için ortaya çıkarılmış bir devlet komplosu mu?' diye

düşünüyor.) Vedat Türkali de Dallas dizisindeki kadın özgürlüğünü yaşamak istedikleri için feminist olan kadınların bulunduğuna işaret ederek, kadınları sosyalist hareketteki yerlerini almaya çağırdı.

Bu açık oturumun genel olarak sosyalist hareketin yaklaşımını örneklemekle birlikte, konuşmacıların, erkek egemen ideolojinin sürdürücüsü olan bir sosyalizm anlayışının en geri noktasında bulunduğunu düşünüyorum. Bugün cinsiyetçiliği sorgulayan sosyalistlerin sayısı giderek artıyor neyse ki.

Kutlamaların ikinci gününde dia gösterileri sırasında Suat Derviş'in bir yazısı iki tiyatrocu tarafından canlandırılmıştı. Suat Derviş, kadın işçilerden yol vergisi alınmasını eleştirirken «evdeki parazit kadınlardan vergi kesilmezken emekçi kadından nasıl kesilir?» diyordu. Kadınların evde yaptığı işin «iş» olduğunun tahlilini dahi yapmamış bir anlayışı baş tacı eden ve kutlama törenlerinin adından da anlaşılacağı gibi yalnızca emekçi kadınların sorunlarına yönelen bir bakışın çok uzun soluklu olabileceğini düşünmek zor.

3. Kadınlar Kurtuluşumuz İçin Elele : 8 Mart Kadın Şenliği

Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'nda birlikte çalışan kadınlar, 8 Mart kutlama etkinlikleri çerçevesinde bir panel düzenlediler. «Bağımsız Kadın Örgütlenmesi» konulu tartışmaya AKKD'den Zehra Başar, DKD'den Hikmet Beskisiz ve Kampanya'dan Stella Ovadya katıldı. Konuşmacılar önce kadın örgütlenmesinin gerekliliğini ve «nasıl» olacağını tartıştılar. Hikmet Beşkisiz kadın mücadelesini 'anti-emperyalist, anti-faşist' olarak niteledi; 'anti-cinsiyetçi değil mi?' sorusuna yanıt olarak, bunu varsaydıklarını belirtti. Stella Ovadya 3 tür kadın örgütlenmesi saydı :

— İşçi sınıfının ve ulusal kurtuluş mücadelelerinde kadınların başka amaçlarla mobilize olduğu örgütlenmeler.
— Hayır dernekleri (ki burada amaç başka kadınları kurtarmaktır).
— Feminist örgütlenmeler. Bunlar özel sorunlar ve özel alandan yola çıkar; hiyerarşik değildir, rotasyona dayalı işleyişi vardır.

Tartışmalar DKD'nin sunduğu çerçevede döndü. Sosyalist olan ve olmayan feministler, bu çerçevenin kadın mücadelesine ilişkin **olmadığını** vurguladılar.

Aynı tarihlerde **Feminist** dergisi de bir panel düzenledi : Muhalif Gruplar ve Feminizm. **Yarın** Dergisi'nden Sevtap, Sosyalist Parti'den A. Aytemur, Radikal Parti'den İ. Eren ve **Feminist**'ten Ayşe Düzkan'ın katıldığı panelde, Sevtap, cins eşitsizliğinin temelini sınıflı topluma bağladı. «Kadınların sorunları vardır ama tek ve ortak mücadele hedefi tekelci burjuvazi olmalıdır; öncelikli sorun demokrasinin kurulmasıdır» dedi. Demokratik kadın örgütlerinin kurulmasını savundu. A. Aytemur feministlerin

bağımsız kadın hareketini gündeme getirmelerini olumlu bulduğunu, özgül alanlarda özgül mücadelenin kaçınılmazlığına değindi. Kadın sorununun çözümünün salt iktidar sorununa bağlanamayacağını, erkeklerin de değişmesi gerektiğini söyledi. İbrahim Eren erkek egemen bir toplumda yaşadığımızı, sınıfların yanısıra erkek/kadın olarak dikey bölünme olduğunu söyledi. Kadın hareketinin 'kendi için' hareket olması gereğini savundu.

Ayşe Düzkan kadının ezilmesinin bir sistem sorunu olmakla birlikte, bunun yalnızca sistemin işine yaramadığını, esas çıkarı olanların erkekler olduğunu söyledi. Bu nedenle kendisine feminist/radikal feminist dediğini belirtti. «Ezilme sadece üretimde değildir. Sosyalizm iş yaşamında kadının sorunlarının bazılarını açıklar ama ev içindeki çalışmasını açıklamaz» dedi. Ailenin bir üretim birimi olduğunu belirterek, kadının evde yaptığı işin **iş** olduğunu vurguladı. «Kadının emeğine ve bedenine erkekler el koyar. Bu ancak sistem olarak erkek egemenliğinin yıkılması ile çözülür» dedi. Feminizmin erkek iktidarını yıkmayı hedeflediğini ama bunu, yerine kadın iktidarını koymak üzere amaçlamadığını söyledi.

Her iki panel de, feminizmin ve bağımsız kadın mücadelesinin tartışıldığı toplantılardı.

Geçici Modern Kadın Müzesi

Kampanya'ya katılan kadınlar İstanbul Reklam Kültürevi'nde 6 gün boyunca Kadın Müzesi'ni sergilediler. Müzede, kadınların yaşamın çeşitli anlarında karşılaştıkları, kullanmak zorunda oldukları araç, gereç sergilendi (mutfak, temizlik, süs eşyaları, doğum kontrol gereçleri vb). Amaç, yaşamımızın «ayrılmaz» parçaları olan eşyalara eleştirel gözle bakmak, bizimle özdeşleşmiş tüm eşyaları kullanırken hangi ilişkilerin yaşandığını, bunların ezilen cins olmamıza katkısını düşündürmekti. Kısacası, ev kadını, işçi, memur, köylü, genç, yaşlı, öğrenci kadınlar olarak hepimizin ezilmesinin **ortak** noktasını dile getirmekti.

8 Mart 1988'de gördüğümüz çeşitlilik olumlu. Kadının ezilişini farklı biçimde sorgulayan ve farklı mücadele alanlarını seçen kadın gruplarının varlığı güçlü bir kadın hareketinin habercisi.

Gelecek için, farklılıklara rağmen 8 Mart'ı birlikte kutlayabileceğimiz bir genel platformun oluşması umut edilebilir. Aslında böyle bir simgesel birlik 8 Mart'ın anlamına da katkı olmaz mı?

KADIN ÖRGÜTLENMESİNDE BİR DÖNÜM NOKTASI : DAYAĞA KARŞI KAMPANYA

Banu Paker

4 Nisan 1987'de, Çankırı Asliye Hukuk Mahkemesi hakimi Mustafa Durmuş'un mahkeme kararını protesto etmek için bir grup kadın dava açtı. Karara göre, on yıllık evli, üç çocuk annesi ve dava sırasında hamile olan bir kadının, kocasından yediği dayak geçerli boşanma nedeni sayılmadı ve «kadının sırtından sopa, karnından da sıpa eksik edilmez» atasözüne dayanılarak dava reddedildi. Bu olaydan yaklaşık bir ay sonra Feminist dergisinin önerisi üzerine, dayağa karşı bir yürüyüş düzenlenmesine karar verildi.

17 Mayıs 1987'de gerçekleşen yürüyüş, giderek kampanyaya dönüşecek dayağa karşı mücadelenin başlangıcıydı. Kadınlar ilk defa, dayak gibi tümüyle kadınlık durumlarından kaynaklanan bir sorun için yürüdüler.

Amacımız, Türkiye'de kadınların dayak yediğinin bizler tarafından keşfedilip, ilan edilmesi değildi. Tersine, toplum tarafından son derece yaygın ve meşru görülen dayağa «hayır» demekti. Bütün kadınları maruz kaldıkları acıya birlikte karşı çıkmaya, bu karşı çıkışın yollarını beraberce aramaya, dayanışmaya çağırmaktı. Yürüyüşü düzenleyen kadınların çoğunluğu —bütünü değil— düşünüldüğü gibi kocalarından dayak yememiş kadınlardı. Ancak kocalarından olmasa bile, babalarından, ağabeylerinden, sevgililerinden hayatlarının bir döneminde dayak yemiş ya da dayak yeme korkusu duymuş kadınlardı. Kuşkusuz bugüne kadar dayak yememiş olmamız, ileride dayak yeme tehlikesini ortadan kaldırmıyor. Yürüyüşün ertesinde, dayağa karşı dayanışmanın, mücadelenin somut biçimlerini tartıştık.

Kadınların yaşadıkları acılı deneylerin açığa çıkmasını, tek tek yaşanan deneylerin ortaklaştırılmasını mümkün kılan araçlardan biri, dayak yemiş kadınların tanıklıklarının esas çatısını oluşturacağı bir el kitabının hazırlanmasıydı. Kampanya içinden 8 kişilik grubun başlattığı çalışma daha sonra, tanıklarımızdan birkaçının da katılımıyla genişledi. Amaçlanan kitap, deneylerin aktarılmasının ötesinde kadınların acil durumlarda alabilecekleri önlemleri, hukuki haklarını da içeriyordu.

4 Ekim 1987'de, Kampanya (Feminist dergisi, Ayrımcılığa Karşı Ka-

dın Derneği, sosyalist feminist kadınlar, feminist olmayan kadınlar), Kariye müzesinin bahçesinde, dayağı protesto etmek için bir kadın şenliği düzenlemeye karar verdi. Kadınların acı çekerek yaşadığı dayağa karşı mücadelenin coşkusunu paylaşmak için 'şenlik' yapıldı. Bunun yanısıra, yayınlamayı düşündüğümüz kitaba maddi fon sağlamak gibi bir amacımız vardı. Kampanya içinden ve dışından gelen, el yapımı-ev yapımı ürünlerin sergilendiği standlar kuruldu. Aile, fuhuş, çocuk vb. konularda tartışmalar açıldı. Kadın yazarlarla söyleşiler yapıldı. Bizlerle ilişki kurmak isteyen kadınlara çağrı yapıldı ve buluşma yeri saptandı.

6 - 22 Aralık tarihinde, Şişhane'de yapılan kahve toplantıları bu çalışmanın ürünlerinden biriydi. 20 - 30 kadının katıldığı toplantılar, kadınlık sorunlarından, dayağa karşı alınması istenen somut önlemlere kadar bir dizi sorunu tartışmamızı olanaklı kıldı.

3 Mart 1988'de 8 aylık bir çalışmanın ürünü olan kitabımız çıktı: «Bağır Herkes Duysun!». Kadınların ezilmişliğine bütün alanlarda karşı çıkan bizler, bu kitap çerçevesinde, egemenlik ilişkisinin sürdürülmesinin bir aracı olan dayağa ve özel sorunların atlandığı bir genel mücadele anlayışına karşı çıktık. Özgül mücadelenin bizler için anlamı buydu. Kampanyayı yürüten kadınlar, kampanyanın hedeflediği dayağa karşı mücadelenin dışında bir hedef için, bu kez 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kutlamak için ortak davranmaya karar verdiler. İstanbul Reklam Binasında «Geçici Modern Kadın Müzesi»ni hazırladılar. Bir hafta açık kalan müzede, «Muhalefet Kadın Hareketi için Ne Diyor?» ve «Kadın Örgütlenmeleri» konulu bir panel ve bir söyleşi gerçekleşti.

Kadın Hareketinde Kampanyanın Anlamı

Kampanya türü örgütlenmeler, genel olarak, somut bir sorun çerçevesinde, çeşitli ve farklı kadın gruplarının, örgütlerinin güçlerini tek bir hedefe yönelik olarak birleştirmeleriyle oluşan platformlar. Bu tür oluşumlar, bir yandan çeşitli kadın gruplarının birlikte çalışabilmelerini, karşılıklı alışverişi sağlarken, diğer yandan kampanya konusunun etkili bir biçimde işlenmesini olanaklı kılıyor. Katılan grupların konuyla ilgili değişik önerileri, pratik adımların değerlendirilmesine ilişkin farklılıkları, zenginlik yaratıyor. Kampanya tipi örgütlenme, kadın hareketinin örgütlenme biçimlerinden biri; özelliği, tek ve merkezi bir yapısı olmaması. Olabildiğince geniş kadın gruplarını ve kadınları kucaklamayı amaçlıyor ve hedefini gerçekleştirdiğinde dağılıyor.

Kampanyamızın hedeflerinden biri, ilk elde, dayağın meşru olmadığını göstermek ve karşı çıkmanın yollarını ortaya çıkarmaktı. Deneylerin ortaklaştırılması, kadınlara mümkün olan en geniş biçimde ulaşmak, basın aracılığıyla bir yandan sesimizi yükletmek, komuoyunu sarsmak, diğer yandan somut, pratik adımlar atmaktı. Dayak yiyen kadınların baş-

YETER
SÖZ
KADINLARIN
DAYAK
NEREDEN GELİRSE
GELSİN
KADINLAR
KARŞI DAYANIŞMA

vurabilecekleri danışma bürosu, boşanmak isteyen kadınlara yol gösterebilecek bir hukuk bürosu kurmaktı. Buna paralel olarak propagandaya yönelik kitap, afiş, broşür toplantılar düzenlemekti. Hedeflerimiz arasında belki de en zor ve uzun vadede gerçekleşecek olanı, dayak yiyen kadınların geçici bir süre kalacakları sığınaklar kurmaktı.

Hukuki ve mali olarak ciddi zorluklar taşıyan bu hedefin gerçekleşmesi hiç kuşkusuz kampanyanın ve onun dışındaki kadın kuruluşlarının gücüne, bu talebe verilen öneme bağlı. Batıda gerçekleşen çeşitli örnekler üzerine kapsamlı bir araştırma yapılması gerekiyor. Sığınakların kuruluşuna varana kadar bir dizi mücadele verilmiş. Sığınaklar, her ülkede değişik biçimler altında kuruluyor : Feministlerin girişimiyle kurulan bağımsız özellikte olanlardan, gönüllü girişimlere, bağışa dayalı olanlardan, mahalli ya da bölgesel belediyelerin desteklediği profesyonel sığınaklara kadar uzanan bir çeşitlilik gösteriyor.

Resmi Kuruluşların Hep Ötesinde

Türkiye'de bir takım belediyeler, sığınaklarla ilgili girişimlerde bulunabileceklerini ilan ediyorlar. Belediyeler ve diğer resmi kuruluşlarla ilişkileri ilke olarak reddedemeyiz. Ancak işbirliğinin hangi koşullarda ve nereye kadar yapıldığı önemli.

Batıda, resmi kuruluşlar sığınak kurulmasına ilişkin talebin gerçekleşmesinde yer almışlarsa, bu çok belirli bir dönemin ürünü. Bu dönem bir yanda güçlü bir kadın hareketinin etkin olduğu, öte yandan da kapitalizmin refah devleti aracılığıyla genel olarak çalışanlara, özel olarak kadınlara bir takım sosyal haklar verebildiği yıllara denk düşüyor. Bizim de koşulları göz önüne alarak bu konuyu kendi kampanyamız çerçevesinde tartışmaya başlamamız gerekiyor.

Belediyelerin ve diğer resmi kuruluşların masum olmadıklarını düşünüyorum. Bir yandan kadın hareketinin taleplerinin yanıtlanmasına destek olabilirler, ama öte yandan bu hareketin radikal yanını törpüleme eğilimini taşırlar. Bu ikili yanı gözden uzak tutmamalıyız. Kadın hareketinin sistem-içi verdiği mücadele, kadınların demokratik hakları için verilen mücadele, her an bir adım daha ileri götürülemezse bu tehlikeyi taşır. Kadın hareketinin talepleri yer yer kapitalizmin temellerine yönelmediği halde kapitalizmle çişebili.r İşt bu tür talepler dahi kapitalizm tarafından massedilebilir. Örneğin sığınakların gündeme gelmesi, potansiyel olarak aileyi sarsan bir nitelik taşıyor, bu alanda bir takım talepleri karşılıyor olabilir ama bunların radikal niteliklerinin uzun dönemli olması garantili değil. Bunun garantisi, canlı, güçlü bir kadın hareketinin yaratılmasına bağlıdır. Gerek belediyelerle gerekse diğer resmi kuruluşlarla ilişkide, bizlerin pazarlık gücünü arttıracak olan, etkin, güçlü bir kadın hareketi...

MADENCİLERİN KARILARI NEYİN MÜCADELESİNİ VERDİLER? BRİTANYA 1984 - 85

Gülnur Savran

Britanya'nın belli başlı kömür madeni bölgelerinde maden işçilerinin 12 Mart 1984'te başlattığı grev bir yıl sürdü. Bu grevin özelliği, ücret artışına ya da çalışma koşullarının düzeltilmesine yönelik olmayışıydı: Thatcher'in maden ocaklarını kapatma girişimlerine karşı, madenciler işlerini korumak ve, işleriyle birlikte, içinde yaşadıkları maden köylerini ayakta tutabilmek için direnmişlerdi. Direnişin bir yıl sürebilmesini sağlayan en önemli etkenlerden biri ise, madencilerin karılarının desteği ve dayanışmasıydı. Bu kadınların eylemi Avrupa'da birçok ülkenin Kadın Kuruluşu Hareketi'nin dikkatini ve desteğini çekecek kadar etkili oldu. Peki, madencilerin karıları ne yapmışlardı?

Grevin ilk ayı içinde, çeşitli maden bölgelerinde yüzlerce kadın grubu kuruldu. Bu grupların iik faaliyetleri para toplamak ve grevdeki erkekleri beslemek üzere ortak mutfaklar kurmaktı. Mayıs ayında ise on bin kadar kadının katıldığı bir yürüyüş düzenlendi. Yürüyüşten sonra kadınların faaliyet alanı giderek genişledi. Maden ocaklarının başında, kadın grupları grev gözcülüğü yapmaya başladılar. Bir yandan da, gruplar halinde ülkeyi baştan başa dolaşıyorlar, grevcilere yaygın bir destek yaratmaya çalışıyorlardı. Avrupa'nın hemen her ülkesinde büyük toplantılara katılıyorlar, grevi ve kendi eylemlerini oradaki sendikacılara ve sosyalistlere anlatıyorlardı. 1984 Temmuzunda, bütün maden bölgelerinden temsilci kadınların yer aldığı, ulus çapında bir örgütlenmeye gidildi: Kurulan yapının adı «Kadınlar Ocakların Kapatılmasına Karşı» idi. Bu örgüt, grev boyunca, kadınların çeşitli bölgelerdeki eylemleri arasındaki eşgüdümü sağladı. Sonuna kadar da sendikadan özerk bir yapı olma niteliğini korudu.

Kanımca bu deneyim, kadın hareketiyle, özellikle de bu hareket içinde yer alan sosyalist feministlerle, işçi sınıfı hareketi arasındaki ilişkilerin tartışılması için ilginç bir bağlam oluşturuyor. Madencilerin karılarının eylemi, bu ilişkilerin **karmaşıklığını** ortaya koyan somut bir örnek. Bu deneyimde yaşananlardan, gerek feministlerin, gerekse de sosyalistlerin çok şey öğrenebileceğini düşünüyorum.

İşçi Mücadelesi Mi Kadın Politikası Mı?

Daha baştan, olayın **çelişik** niteliğini vurgulamak gerekiyor. Bu kadınlar kendi kadınlık durumlarını sorgulamak ve buna karşı mücadele vermek üzere yola çıkmadılar. Amaçları, kocalarına destek olmak ve aile düzenlerinin sürmesini sağlamaktı. Ama öte yandan, kadınlar olarak bağımsız bir örgütlenmeye gitmişler ve bu süreç içinde kendi örgütlenmelerinin özerkliğini erkeklere karşı savunmak durumunda kalmışlardı. Başka türlü söyleyecek olursak, **talepleri,** kadınların kurtuluşu mücadelesiyle doğrudan bağlantılı talepler değildi; ama **eylem biçimleri** onları bir anlamda kadın politikası yapmaya götürmüştü. Britanya madencilerinin karılarının bu direnişini nereye yerleştireceğiz? Kocalarının izinde ve cinsiyetçiliği hiç sorgulamadan, işçi mücadelesi mi verdi bu kadınlar; yoksa, süreç içinde kadın hareketinin bir parçası haline mi geldiler?

İlkin, görmezlikten gelemeyeceğimiz bir nokta, bu kadınların, Britanya'nın en tutucu, en cinsiyetçi toplulukları olan maden köylerini ve bu topluluk içindeki aile yapısını savunmak üzere harekete geçtikleri. Madenler, geleneksel olarak erkek alanları olagelmişler ve, en azından Britanya'da, bu niteliklerini hâlâ koruyorlar. Bu topluluklarda kadınların girebileceği çok az iş alanı var. Zaten koşulları açısından son derece geri, boyutları bakımından da oldukça küçük olan bu topluluklarda, yaşam tümüyle maden ocağının çevresinde dönüyor. Dolayısıyla kadınların büyük bir bölümü sadece ev kadını.

Ayrıca, kadınlar bu erkek egemen toplulukları ayakta tutma mücadelesine 'kadın işleri' etrafında örgütlenerek giriyorlar. Cinsiyetçi işbölümüne tümüyle uyan bir eylem sözkonusu : Kadınların, erkeklerini grev süresince beslemek üzere örgütledikleri ortak mutfaklar ve yiyecek dağıtımı ağları bu eylemin hareket noktası.

Üçüncüsü de, işçi sınıfının en cinsiyetçi kesiminin baş temsilcisi olan (Ulusal Maden İşçileri Sendikası Başkanı) Arthur Scargill grev boyunca ortalıkta kadınların 'kahramanı' olarak dolaşıyor. Kuşkusuz, televizyon ve basın bu imgeyi oluşturmak için ellerinden geleni yapıyorlar; ama bunun tümüyle gerçeklikten uzak bir imge olduğunu söylemek de olanaksız.

Ne var ki, olay bu kadar basit değil. Her ne kadar, başlangıçta, cinsiyetçi işbölümü olduğu gibi benimsenip 'kadın işleri' anlayışından yola çıkılmışsa da, süreç içinde bu 'iş'in niteliği değişiyor. Önceleri sadece grevdeki erkekleri beslemeye yönelik olan mutfak örgütlenmesi, giderek, kadınlar ve çocuklar da dahil olmak üzere bütün topluluğun yeniden-üretimin kolektif bir biçimde sürdürülmesi anlamını yükleniyor. Büyük ölçekte ve kolektif olarak, bütün bir topluluk için örgütlenen mutfakların anlamı yine de farklı : Kadınlar ev içinden ve kendi erkeklerinin hizmetin-

den çıkıp, topluluğun yaşamının sürdürülmesinde söz sahibi oluyorlar. Paranın toplanmasından, harcanması konusundaki kararlara kadar, kaynakların sağlanmasında ve kullanımında kamusal alanın çeşitli mekanizmalarına müdahale eder hale geliyorlar. Mutfakların giderek nitelik değiştirip, kadınlar açısından 'politik' bir anlam kazanmaya başlamasının çok çarpıcı bir örneği Barnsley bölgesi : Burada, biri sendikanın öteki kadınların örgütlediği iki ayrı mutfak var. İlki sadece grevdeki erkeklerin gereksinimlerini karşılamaya yönelikken, ikincisi hem tüm topluluğun yiyecek gereksinimine yönelik, hem de özerk.

Mutfakların politik bir anlam yüklenmesinde ikinci bir etken de, kadınların kendi örgütlenmelerinin özerkliğini korumak için erkeklere karşı mücadele vermiş olmaları. Başlangıçta, kadınların, kendilerini beslemek üzere ve sendikaya tâbi bir biçimde kurdukları mutfaklardan son derece hoşnut olan erkekler, olayın rengi değiştikçe tepki göstermeye başlıyorlar. Bu mutfakların, bir yandan tüm bir topluluğun gereksinimlerine yönelik olması, öte yandan da sendikanın denetiminden çıkması kadınlarla erkekler arasında çelişkilere yol açıyor. Erkekler, kadınların bu mücadeleye kendi denetimleri dışında ve kadın gruplarını özerkleştirerek katılmalarına yer yer karşı çıkıyorlar. Bu yüzden, çeşitli bölgelerde kadın örgütlenmeleri sendikaya rağmen ve sendikanın engelleme çabalarına göğüs gererek gelişiyor. Kadınların bu mücadeledeki konumunu bir feminist şöyle anlatıyor : «...maden köylerinin kadınları erkekler için mücadele ediyorlardı. Ama onlar adına mücadele verebilmek için onlarla mücadele etmeleri gerekiyordu.» (L. Segal, a.g.y., s. 286.) Bu mücadelenin madencilerin karılarına kadınlık durumlarıyla ilgili sorular sorduttuğu ise oldukça açık.

Özel Alan Sorgulanıyor

Nitekim, grev süreci içinde ve bu sürecin sonunda, kadınlar gözlerini eviçi işbölümüne ve kocalarıyla ilişkilerine çeviriyorlar. Bu kolektif eylemin bir **sonucu,** ya da **yan ürünü** olarak, kadınların kişisel ilişkilerini nasıl sorguladıklarını, sanıyorum, en iyi o kadınların kendileri anlatabilir. Bu tanıklıklardan birçoğunda «artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı» mesajı var : «Bu grevde ortaya çıkan birşey varsa o da kadın-erkek ilişkileri. Çünkü bu konudaki tavırlar feci değişti.» **(Kadınların Anıları,** a.g.y., s. 21.) Kadınlar, destek ve dayanışma talepleriyle ülkenin bir yanından öbür yanına dolaşırken, ya da bütün günlerini ortak mutfağın işletilmesiyle geçirirken, grevdeki erkekler evde oturmaya başlayınca, bazı şeylerin değişmesi kaçınılmazdı herhalde : «Başlangıçta, erkeklerin çoğu gibi kocam da biraz kızıyordu. Bu işten pek hoşlanmamıştı çünkü çocuklarla uğraşması gerekiyordu. Her zaman benim dırdır ettiğim konularda o da dırdıra

başlamıştı : Yok efendim çocuklar ortalığı altüst ediyorlarmış; şunu yiyorlarmış, bunu yemiyorlarmış.. Roller tersine dönmüş gibiydi..» (Aynı yerde, s. 22.) İşbölümündeki bu rol değişimi, yetki dağılımını da etkiliyor : «Başlangıçta, Londra'ya gidip gidemeyeceğimi ona soruyordum. Şimdi sadece, 'Ben Londra'ya gidiyorum' diyorum. Grevden önce, biz kadınlar, arada, bir olup Blackpool'a giderdik. Ve o zamanlar onu razı etmem haftalar sürerdi.. Kendi adıma ben çok şey kazandım » (Aynı yerde.) Çocuklarının artık «eski annelerini bulamayacağını» söyleyen bir kadın kocasıyla ilgili olarak ise şöyle diyor : «Evliliğim değişti, ama iyiye doğru değil. Çünkü kocam her yapmak istediğim şeyi yapabileceğimi düşünmemden hoşlanmıyor.. Aramızdaki tartışmalar bundan sonraki evlilik hayatım boyunca sürecek —tabii evliliğim o kadar sürerse.. Evliliğimi sürdürmenin tek yolu, benim herşeyden vazgeçip eski halime dönmem. Bunu da kesinlikle yapmayacağım.» (Aynı yerde, s. 24.)

Bu örnekleri çoğaltmak olanaklı. Bunlar madenciler grevi sırasında kolektif kadın eylemine katılan kadınların sadece bir bölümünün durumunu yansıtıyor olsa bile, özel alanın, kişisel ilişkilerin en canalıcı yanlarının gündeme gelmiş olmasını gözardı edemeyiz. Cinsiyetçi işbölümü uyarınca başlayıp, kadınların bu sözleri söyledikleri bir noktaya varan bir eylemi **karmaşıklığı içinde** ele almak zorundayız.

Herşeyden önce, kadınların, kendilerinin yönlendirdiği ve denetlediği bir kolektif eyleme katılmalarının, kendilerine güven duymalarını sağladığı çok açık. Kadınlarla dayanışma içinde ve kadınların denetiminde sürdürülen bu eylem, kadınların, kendilerine ve başka kadınlara bakışını değiştiriyor. Yine tanıklıklara dönelim : «Birçok kadın, varlığından haberdar olmadığı bir güce sahip olduğunu gördü.. birçok şeyi yapabileceğini keşfediyorsun ve o zaman kendi değerinin bilincine varıyorsun.» (Aynı yerde, s. 56) Kadınlar için bunun ne kadar önemli olduğu ise, bu birlikteliği sürdürmekte ne kadar istekli olduklarından belli : «'Grev bittiğinde ne yapacağız?' diyip duruyorduk.. Bence Kadın Dayanışması Grubu devam etmeli. Bu kadar şeyi on iki ayda becerebildiysek, bir-iki yıl içinde çok daha fazlasını yapabiliriz.» (Aynı yerde, s. 83.)

Aslında, kamu alanına çıkmak, bu kadınların hayatında kendi başına önem taşıyor. Daha önce de vurguladığım gibi, bu kadınlar Britanya'nın en cinsiyetçi topluluklarının eve kapatılmış kadınları. Dolayısıyla, bu eylem, onların ev dışında, kamu alanında varolmalarını **başlatan** olay. Üstelik, sendika vb. deneyimi olmayan bu kadınlar, bu eylemle birlikte, toplantı düzenlemekten, kalabalık içinde konuşmaya, gazetecilerle görüşmeye kadar çeşitli etkinlik biçimlerini tadıyorlar. Bu pratik içinde, giderek, kendilerini gerçek özneler olarak görmeye başlıyorlar. «Kamusal» alana atılan bu adımla birlikte geleneksel kadın rolleri sarsılıyor.

Özel Alan Kamu Alanı Birliği

Başlangıçta kendi işlevlerini 'erkeklerini beslemek' olarak gören bu kadınların, süreç içinde, kendileriyle ilgili değerlendirmeleri değişiyor ve kendi adlarına politika yapmayı savunur bir konuma geliyorlar. Bunun ardından da özel yaşamın sorgulanması geliyor. Kısacası, **kamu alanında** etkin olmak ve bu etkinliği başka kadınlarla birlikte sürdürmek, **özel alanın** kapalı kapılarını aralıyor. Kanımca, kamu alanına katılmakla özel alanın dönüştürülmesi arasındaki **bağlantıyı** oldukça çarpıcı bir biçimde sergiliyor, madencilerin karılarının deneyimleri. Bir başka deyişle de, kadın mücadelesinin her iki alanda birden sürdürülmesi gerektiğini.. Evlerinden hiç çıkmamış, politikaya hiç katılmamış olan bu kadınların, kendi özel yaşamlarını, böyle bir süreçten geçmeden, neredeyse bir sıçramayla gündeme getirmeleri, sanıyorum, beklenemezdi.

Ancak, kadın hareketi içindeki bazı feministlerle madencilerin karıları arasındaki ilişkiler, bu türden soyut sayılabilecek bir yaklaşımın kimi feministler arasında yaygın olduğunu gösteriyor. Maden köylerinin kadınları, eylemlerine kadın mücadelesi alanına özgü bir sorun temelinde başlamadıkları için, bazı feministler bu harekete karşı ilgisiz kalınmasını savunuyorlar. Bu tepeden bakış, zaten kadın kurtuluşu hareketiyle kendilerini özdeşleştiremeyen, aile karşıtı tutumu yüzünden olsun, hareket içindeki kadınların cinselliklerini yaşayış biçimlerinden olsun, bu harekete uzak hisseden bu kadınları iyice yabancılaştırıyor.

Ama öte yandan, başka bazı feministlerin maden köyleri kadınlarına verdiği destek ve gösterdikleri dayanışma da olumlu bir etki yapıyor. Birlikte çalışmaya başlanınca, tanışık olmayışın getirdiği karşılıklı yabancılık giderek azalıyor. Somut bir sorun etrafında ortak bir eylemi götürmek, geçmişten beri, siyasal partileriyle, televizyonuyla, basınıyla bütün bir toplumun feministlere karşı yaydığı önyargıların kırılmasını bir ölçüde sağlıyor.

Grev bittikten sonra, kadın dayanışma gruplarını hâlâ sürdürmek isteyen kadınlar kendilerine kayıtsız bir biçimde feminist demeseler bile, kadın kurtuluşu hareketine yaklaşımlarının büyük bir dönüşüm geçirdiği açık. Uzun yıllar maden bölgelerinde çalışmış olan bir feminist bu dönüşümü şöyle dile getiriyor: «Eskiden kendilerini kadın hareketinin içinde görmüyorlardı. Şimdi bu hareketin onlar için bir anlamı var: Kadınların kendi adlarına baş kaldırmaları demek. Erkeklerle ilişkilerimizi dönüştürme konusunda, aramızda çok ilginç tartışmalar yapıyoruz.» (V. Seddon, a.g.y., s. 267.) Kimisi de, kendi hareketlerini kadın kurtuluşu hareketinden kaynaklanmayan bir 'işçi sınıfı feminizmi' olarak görüyor. Bu yaklaşımın bir örneği şu: «Kendimize göre feminist olduk biz de, ama gerçek anlamda feminist değiliz.. Duygularım çok karışık, çünkü artık hem be-

nim adamla eşit olmayı istiyorum, hem de hâlâ evde erkekliğini bilmesini.» **(Kadınların Anıları,** a g y., s. 78.)

Bu kadınlara ille de feminist diyebilmek için bir takım zorlamalara baş vurmak gereksiz. İçlerinden bazıları feminist olmuşlardır da belki. Önemli olan, bir yıl boyunca sürdürdükleri eylemi nasıl nitelendireceğimiz. **Erkeklerin** işlerini yitirmelerine karşı, ama aynı zamanda da **kadınların siyasal bağımsızlığı** için verilmiş bir kadın mücadelesini nereye yerleştireceğiz? Bütün bu karmaşıklık içinden, bu çelişkiler yumağından çekip çıkarabileceğimiz bir kaç tutamak var. Bunlardan ilki, hareketin kesinlikle kadınlık durumuna ilişkin bir sorundan kaynaklanmadığı. Bununla çelişen ikinci nokta ise, aynı hareketin, süreç içinde, feminist örgütlenme anlayışına tıpatıp uyan, özerk bir kadın örgütlenmesine dönüştüğü. Ve bu bağlamda, erkeklere karşı mücadele verme boyutunu da içerdiği. Üçüncüsü ve en önemlisi de, sürecin sonunda kadınların özel yaşamlarını sorgulamaya başladıkları.

Hareketin, bu üç boyutu **bir arada** barındırmasının, yani çelişik bir nitelik taşımasının temelinde ise, kanımca, Britanya'da feminizmin ve kadın kurtuluşu hareketinin sağlam bir geçmişe sahip olması yatıyor. Bu geçmişin olmadığı bir durumda, madencilerin karılarının, sendikaya bağlı örgütlenmeler aracılığıyla kocalarını destekledikten sonra, grevin bitiminde, eski düzenlerine dönmeleri çok büyük bir olasılıktı. Eylemlerini feministlerin katılımıyla sürdürmüş olmaları, feminist kültürün bu ülkede bir ölçüde de olsa yaygınlaşmış olması, bu kadınların hareket sırasında kadın mücadelesi verir duruma gelmelerine yol açtı. Ve kanımca, kadın hareketi ile işçi sınıfı mücadelesi arasındaki, çelişkili, sancılı ittifakın somut bir örneğinin oluşmasına ortam sağladı.

«Çıkış» yazımızda da vurguladığımız gibi, kadın hareketi çeşitliliği ve farklılığı barındırmak zorunda. Bu hareketin parçası sayılmak için, başı, sonu ve kuralları önceden belirlenmiş bir eyleme katılmış olmak gerekmiyor. Farklı kesimlerden ve sınıflardan kadınların, kadınlık durumunun bilincine farklı yollardan geçerek varacakları açık. O zaman, bu yolları baştan tıkamak yerine, kadınların, hareket noktası kadınlık durumu olmayan bazı eylemlerinin süreç içinde nitelik değiştirebileceğini göz önünde tutmamız gerek. Yıllarca kadın hareketi içinde çalışmış bir feminist madencilerin karılarının direnişini şöyle değerlendiriyor: «.. kadın hareketinde bir çoğumuz.. bir işçi sınıfı kadınları hareketi olana kadar.. bu kadınların kadın hareketinden neler talep edeceğini bilemeyiz diyorduk. Kadın hareketinin düşüncelerinin bütün kadınlar için anlamlı olduğunu biliyoruz; ama işçi kadınların bu düşüncelerden hangilerini seçip, sahipleneceklerini ve bunların nasıl bir biçimi ve içeriği olacağını bilmiyoruz.» (S. Rowbotham, a.g.y., s. 121.) Kadın hareketine, farklılığa ve çeşitliliğe yer tanıması için yapılan bu çağrıya katılmak için en azından şu neden

var : Kadın hareketinin ayırıcı özelliği, hedeflerini ve yöntemlerini kadınların **kendilerinin** belirlemeleri.

Ne var ki, çeşitliliğe açık olması umulan bu kadın hareketinin ilkin **kendi kimliğini** oluşturması gerek. Başka hareketlerden bağımsızlaşmış, kadınlık durumuna ilişkin sorunların çizdiği sınırlar içinde kendi özgül mücadele alanını belirlemiş bir kadın hareketi olmadan, işçi sınıfı kadınlarından kaynaklanan her eyleme kadın mücadelesi adını vermek böyle bir alanın oluşmasını engeller. Kanımca Türkiye'de biz henüz bu alanın adını koyma aşamasındayız. Britanya'daki deneyimden öğreneceğimiz iki şeyden biri bu. İkincisi ise, çeşitliliğe ve farklılığa açık bir perspektife sahip olmak; kadın hareketini belli bir bölümümüzün öncelikleri ve üslubuyla damgalamamak.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1 — **Women's Memories of the 1984-85 Miners' Strike,** Co-operative Retail Services, Londra, 1986. (Metinde **Kadınların Anıları** olarak geçiyor.)

2 — Anne Phillips, **Divided Loyalties,** Virago, Londra, 1987.

3 — Sheila Rowbotham, «Jean McCrindle ile Görüşme», **Feminist Review,** Sayı 23, 1986 Yaz

4 — Vicky Seddon, **The Cutting Edge.**

5 — Lynne Segal, **Is the Future Female?,** Virago, Londra, 1987.

3. Hücum eden kişinin eski bir sevgili, arkadaş, koca, bir tanıdık veya akraba olması durumu kadının durumunu kuşku ile karşılamaya yönelik bir kanıt olarak kabul edilmemeli.

4. Kadının mağduriyetini kanıtlaması yerine, tecavüz edenin suçsuzluğunu kanıtlama zorunluluğu, yani ispat yükünün yer değiştirilmesi sağlanmalı.

5. Cinsel bir saldırı ile karşılaşan kimseler utanç, şaşkınlık, korku veya öfkesini ayarlayamama endişesi ile yaşanan travmayı aktarmak ve kanıtlamak işlemleri sırasında yeniden zorluk yaşamaktadır. Bu nedenle, zorunlu bilgilerin edinilmesi için konuyu yakından tanıyan ve nasıl müdahele edeceğini bilen özel eğitimden geçmiş polis, hukukçu, doktorlar yetiştirilmeli.

6. Kriz sırasında ve daha sonra, bedensel, davranışsal, cinsel zorluklara çok yönlü bir yaklaşım gerekmektedir. Bu yaklaşımda etkili öğelerin neler olduğunun belirlenmesi ve kullanılması gerek. Bilinç yükseltme ve 'kendine-yardım'* gruplarının, 'üstüne gitme'** tedavilerinin ırza geçme olgularını onarmadaki yerlerinin incelenmesi, akla gelen ilk önlemler içinde sayılabilir.

KAYNAKLAR

1 — Wirtz P.W., Harrell A.V. (1987), «Effects of Postassault Exposure to Attack, Similar Stimuli on Long-Term Recovery of Victims», **Journal of Consulting and Clinical Psychology,** 55, 1, 10-16.

2 — Baron R.A. (1980), «Aggression» **Comprehensive Texktbook of Psychiatry, IV,** eds: Kaplan H.I., Sadock B.J. (s. 213-226), Baltimore, Williams and Wilkins.

3 — Brownmiller S (1977), **Against our Will,** Penguin Books, New York.

4 — Kaptanoğlu C., Seber G., Tekin D. (1987), **Irza Geçme «rape» Olgusunun Psikososyal Yönden Araştırılması; XXIII** Nörc-Psikiyatri Kongresinde sunulmuştur.

5 — Koss M.P., Gidyez C A., Wisnievski N (1987), «The Scope of Rape», **Journal of Consulting and Clinical Psychology,** 55, 2, 162-170.

6 — Sadock V.A. (1980), «Special Areas of Interest», **Comprehensive Textbook of Psychiatry IV,** eds: Kaplan H.I., Sadock B (pp. J. 1090-1096) Baltimore, Williams and Wilkins.

7 — **Yeni Gündem** (1987), 4, 91, 10-16.

* Kendine yardım (self-help) grubu : Kendilerine ve birbirlerine karşılıklı yardım etmek amacıyla toplanan, benzer deneyimler ve zorluklar yaşamış kimselerden oluşan topluluktur. Özel yetişmiş uzmanlar bulunmaz.

** Üstüne gitme tedavisi : Belirli bir kaygı, korku yaşamış bir insanın benzer koşullar, nesneler veya durumlarla, alıştırılarak karşılaştırılması.

Bir Başka Kadın

Nural Yasin

imgesi yaratmak istiyoruz dergimizin özel yaşama ilişkin bu bölümünde. «Bir Başka Kadın»ı ortaya çıkartmaya çalışırken bir kadının nasıl olması gerektiğine ilişkin söylenmiş, sorgulanmadan kabullenilmiş genel geçer değerleri irdeleyip tartışarak, kimilerini değiştirip dönüştürmeye çalışacağız; kimilerini de şimdilik benimseyeceğiz belki. Amacımız daha güzel ve mutlu bir başka kadın yaratmakla sınırlı değil : daha bağımsız, özgür, özgücüne güvenen, kendisine saygı duyan, seçim yapabilen ve bu seçimi kendisine toplum tarafından benimsetilmiş rol ve kurallara göre değil de kendi bütünselliğini, saygınlığını korumak, yaşamsallığını zenginleştirmek doğrultusunda yapan bir başka kadın. Böyle olunca da zaten daha mutlu ve daha güzel olacaktır o kadın.

Bir başka kadın portresi çizerken feminizmin önemli bir sloganı olan «özel olan politiktir»i her iki boyutuyla birden ele alıp, politik olanın da (yani kadınlara toplum tarafından benimsetilmiş rol ve davranışların, değerlerin) nasıl, kadınların özel yaşamında bunalımlar, acılar ve güçsüzlüklerin kaynağını oluşturduğunu gösteren örnekler vermek istiyoruz yaşamdan. Bunun kimi zaman, kendisine feminist diyen terapistlerin karşılaştıkları olayları ve yorumlarını aktararak, kimi zaman kadınlara benimsetilmeye çalışılan davranış ve değerleri sorgulayıp ters yüz ederek, kimi zaman da sizlerin katkılarıyla gerçekleştirmeyi umuyoruz.(1)

Bu sayımızda Elizabeth Frian Williams adlı bir terapistten bir çeviriyle başlıyoruz :

Marlan'ın Öyküsü

«Çoğu kadın bir kez bir erkekle ciddi bir ilişkiye girişti mi, belki de önünde bağımsız bir kadının «sevgili» ile ilişkisini tanımlıyabilecek bir model olmadığı için, o erkeğin «karısı» gibi hisseder ve davranır.

Marian 20 yaşlarında, güzel sanatlar öğrencisi olan hoş bir kadındı. Terapiye başladığı zaman, Harold adlı, bir yıl önce boşanmış bir öğretmeniyle ilişkiye girmişti. Harold'un anlattıklarına bakılırsa «iyi bir koca olmuştu» kendisi, yani ilk cinsel eşi olan karısına sadık kalmıştı evliliği sırasında.

Birçok erkek için olduğu gibi Harold için de «erkek olmak» demek çok sayıda kadınla yatmak demekti; oysa Harold erken evlendiği için bu fırsatı bulamamış, bu özel erkek fantazyasını yaşayamamıştı. Şimdi bu şansını kullanmaya hak kazandığını düşünüyordu. Öte yandan Marian, kendi değerler sistemini, «iyi bir genç kızın» hak ettiği, ve çoraplarını yıkayıp yemeğini yapmaya hazır olduğu bir erkekten neler bekleyebileceğine dair kendisine öğretilen bir alay saçmalık üzerine kurmuştu.

Marian böylece iyi bir «karı» olma rolünü benimsedi. Erkeğinin isteklerini yerine getirmeye, ona cinsel olarak sadık kalmaya, diğer erkeklerin yanında alçakgönüllü davranmaya, yani «bir erkeğin karısı» olmanın gerektirdiği tüm angaryaları yapmaya hazırdı.

Harold'un da, kendisinin bu yaptıklarını, «iyi bir eş» rolünü bu denli iyi oynamasını, ona sadık kalarak ve sık sık ona duyduğu sevgiyi ilân ederek ödüllendirmesini bekliyordu. Harold kendisine sadık kaldığını ve sevgi içinde olduğunu yüksek sesle ifade etmedikçe Marian'ın kendi değerine inanması çok güçtü.

Marian terapiye başladığı zaman, Harold için önemli olduğunu bilmek gereksinimi duyuyor ve Harold bu güvenceyi kendisinden esirgediği için öfkeleniyor, acı çekiyordu. Kafası da adamakıllı karışmıştı çünkü bu kültürde yetişen çoğu kadın gibi, bir kadının bir erkeğe, erkeğin istediği çoğu şeyi vermesi gerekir diye yetiştirilmişti. Harold'un şu andaki isteği de Marian ile daha az ilişkide olmak ve başka kadınlarla daha çok buluşup görüşmekti.

Harold'un beğenisini kazanmak Marian'ın kendi isteklerinden vazgeçmesi demekti. Marian ve Harold'un ayrı ayrı hayatlarında, şu anda, uzlaşmaz ve farklı amaçları olduğu açıktı. Marian'ın sorunu ancak uzun ve zor bir sorgulama sonunda çözülebildi.

Marian'ın kendisini değerli ve çekici bulabilmesi için, önemsediği ve çok özel bulduğu bir erkek tarafından sürekli güçlendirilmesi gerekiyordu. Bunun aksi geçerli olduğunda kendisini küçümsediği çok yanlış bir noktaya gelmişti. Harold'un kayıtsız şartsız beğenisi ve desteği olmadan da varolabileceğine inanması çok önemli idi Marian için. Harold'dan bağımsızlaşması gerekiyordu ama bu bağımsızlığın **kendisi** için önemli olduğunu anlaması gerekliydi; Harold'dan daha az şey talep edip onu daha çok rahatlatmak için değil.

> **Kadınlar, çocukluktan itibaren, erkeklerin ilgi ve beğenisini kazanmanın, kendilerine duydukları saygının, toplumda edindikleri yerin ve ekonomik güvencelerinin tek önemli kaynağını oluşturacağına inandırılırlar.**

Marian terapinin yanı sıra bir bilinç yükseltme grubuna da katıldı. Her iki süreç de Marian'a, içinde yetiştiği kültürün beklentilerini öylesine

kabullenmenin, nasıl kendine duyduğu saygıyı yıkan ve kaybetmeye mahkum eden bir psikolojiye hapsettiğini gösterdi.

Birkaç ay sonra Marian, Harold ile yaşamlarının değişik yerlerinde olduklarının farkına vardı ve ilişkiye devam etmek istemediğini Harold'a bildirdi. Bilinç yükseltme grubundaki bazı kadınların onunla aynı fikirde olmamasına rağmen, Marian, Harold'un başka cinsel ilişkilere gereksinim duymasının kendisi için aşağılayıcı olduğunu düşünüyordu. Ama, daha da önemlisi, yaşamının şu noktasında tek başına varolabilen bir kadın olarak, kendi hakkında daha sağlıklı düşünebilmesi ve gücünü takdir edebilmesi için bir süre, bir erkekle yakın ilişkide olmama özgürlüğünü yaşaması gerekiyordu. Marian'ın Harold'dan kopması ancak kendisinin gereksiniminin Harold'un gereksiniminden daha önemli olduğunu anladığı ve daha önce erkeklerden beklediği beğeni ve desteği kendisi üretebildiği zaman gerçekleşti.

Kadınlar, çocukluktan itibaren, erkeklerin ilgi ve beğenisini kazanmanın, kendilerine duydukları saygının, toplumda edindikleri yerin ve ekonomik güvencelerinin tek önemli kaynağını oluşturacağına inandırılırlar. Bu tür bir propagandanın kadınlar üzerinde en az iki ciddi yıkıcı etkisi vardır : birincisi, kadınlara eğer kendilerinin belli bir erkek için çok önemli olduklarına dair sürekli güvence verilmezse, kendilerini çirkin ve beceriksiz hissederler.

İkincisi, daha yaşlandıkları zaman, eğer kadınlara rahat bir toplumsal yaşam, mesleki saygı, siyasi güç ve ekonomik güvence verecek bir erkek yoksa kendilerini tüm bunlardan yoksun kılarlar.

Terapiye başladığı zaman Marian'ın da psikolojik durumu bu idi. Bir erkek için «yaşayan» diğer birçok kadın gibi, Marian'ın da Harold'u yaşamının odak noktası olmaktan çıkarmadan evvel, yaşamının birçok değişik alanını, aşk ilişkisi ile ilgili olmayan eylem ve doyumlar çevresinde yeniden düzenlemesi gerekti.

Ekonomik olarak kendine yetebilme, mesleki olarak kabul edilme, duygusal olarak kendi içinde destek ve beğeni geliştirmek gibi amaçlar için uğraşarak Marian, kendisine saygı ve geleceğe güven duymaya başladı, ki bu duyguları oturup bekleyen bir kadın olarak hiçbir zaman gerçekleştiremezdi.»

---

1 — Feminist terapi : Karşılaştıkları zorlukları alt etmek için kadınların başvurdukları bir tedavi biçimi.
Geleneksel tedavi anlayışından farklı olarak, kadınların davranışlarını ve ilişkilerini irdelerken, kadınlar aleyhine işleyen cinsiyetçi bakışı eleştirir. Kadınlara, geleneksel rol anlayışlarından bağımsız olarak kendilerini yeniden tanımlamalarını ve buna dayanarak benlik duygularını geliştirmelerini önerir. Yöntem olarak bilinç yükseltme ve kendine yardım gruplarına ağırlık verir.

LYNNE SEGAL İLE GÖRÜŞME : 15 YILLIK DENEYİM

Türkiye'de **Feminizm, Sosyalizm ve Eylemde Birlik** (İletişim Yayınları, 1984) adlı kitabın yazarlarından biri olarak tanıdığımız Lynne Segal, 1970 yılında Avustralya'dan Londra'ya göç ettikten bu yana kadın hareketinin etkin bir üyesi olmuş. Öte yandan, Avustralya'da öğrenciliği sırasında ve daha sonra İngiltere'de sosyalist hareket içinde de çalışmış. Kendisine sosyalist - feminist diyen Segal'ın, bizden farklı olarak, liberter gelenekten kaynaklanan bir sosyalizm anlayışı var.

Segal halen **Feminist Review** adlı teorik bir feminist derginin yayın kurulu üyeliğini yapıyor. Türkçede yayımlanan kitabın dışında, **Aileye Ne Yapmalı?** ve **Gelecek Kadın Mıdır?** adlı iki kitabı olan Segal, kendisine yönelttiğimiz soruları yanıtladı.

1. **SF Kaktüs :** Nasıl feminist oldun; feminist olmayı özel hayatında nasıl yaşadın?

— Altmışlarda Avustralya'da Sidney'de öğrenciyken liberter sol politika içindeydim. Başlıca etki kaynağımız anarşizmdi : Anti-otoriterdik; dayanışmadan ve cinsel özgürleşmeden yanaydık. **is the Future Female? (Gelecek Kadın Mıdır?)** adlı kitabımda da açıkladığım gibi, o dönemde, o çevre içinde kendimi bir kadın olarak sömürülüyor gibi hissetmiyordum; yaşadıklarım büyük bölümüyle bana güven ve zevk veriyordu. Ne var ki, o dönemde revaçta olan cinsiyetçi yazarların, özellikle de Norman Mailer ve Henry Miller'ın bu kadar tutulması beni hem çok şaşırtıyor, hem de kızdırıyordu. Biz kadınlar de Beauvoir ve Doris Lessing'i okuyor ve seviyorduk; ama öte yandan, Lessing'in kadınlara ve erkeklere bakışını belirleyen karamsarlık beni kaygılandırıyordu. Feminizm, ona en çok gereksinim duyduğum bir sırada ortaya çıktı : Londra'da, memleketimden çok uzaklardaydım; tam o arada genç bir yalnız anne olmuştum; kendimi kayıp ve yapayalnız hissediyordum. Bazan, olaylara çok tekbenci bir açıdan baktığımda, Batı'daki siyasal dalgalanmaların neredeyse bana denk dü-

şecek bir biçimde düzenlendiği duygusuna kapılıyorum : Altmışlarda gençlik çağımda hazcı bir liberterlik; genç bir yalnız anne olarak yerleşip oturduğumda, bir yandan kadın hareketi, öte yandan tabana dayalı yerel topluluk politikasının yeşermesi; yetmişlerde feminizm ve yerel politikada militanlık. Seksenli yılların ve Thatcherciliğin yol açtığı siyasal teslimiyetçiliğin ve durgunluğun İngiltere'de bir yığın insan üzerindeki etkileri acı ve olumsuzken, bu benim daha çok okuma ve düşünme olanağını bulduğum bir dönem oldu. Hayatımdaki ilk iki siyasal akımın içinde yer almış olduğum için kendimi inanılmaz derecede talihli görüyorum; ne var ki, şu an içinde bulunduğum duruma son vermenin yollarını daha iyi bilmeyi de tercih ederdim. Ama herşeyin ötesinde, Londra'da genç bir anne olarak yaşadığım sırada kadın hareketi bana destek ve güven verdiği, bana bir yer tanıdığı için ne kadar talihli olduğumu çok iyi biliyorum.

2. **SF Kaktüs :** Feminizmi nasıl tanımlardın; feminizm ile kadın hareketi arasındaki ilişkiyi/farklılığı nasıl görüyorsun?

— Feminizmin uzun bir tarihi var ve her zaman farklı feminizmler olmuş, özellikle de kadınların ve erkeklerin algılanışı açısından. Ama feminizm hep şu görüşten hareket eder : Bir cins olarak kadınlar, tarih boyunca ve evrensel bir anlamda, bir cins olarak erkeklere, ekonomik, cinsel, siyasal ve kültürel açılardan tâbi olmuşlardır ve tâbidirler. Benim feminizmim ve altmışların sonunun ve yetmişli yılların kadın hareketi, büyük ölçüde, radikal ve sol politikanın parçasıydı. Sınıf, ırk ve ulus hiyerarşilerinin kadınların bir grup olarak özgül ezilmişlikleriyle kesiştiğinin farkındaydık. Siyah kadınlar, işçi kadınlar ve üçüncü dünyanın kadınları, bir de emperyalist kapitalist sistemin ek yüklerini taşıyorlardı; bu yükü kendi sınıflarının ve ait oldukları etnik grubun erkekleriyle de bir ölçüde paylaşıyorlardı. Bugün, siyah kadınların ve üçüncü dünya kadınlarının feminizmi, bir zamanların daha türdeş olan beyaz, Batılı feminizmini giderek daha fazla etkiliyor; artık İngiltere'de ve başka Batılı ülkelerde tek bir kadın hareketi yok. Şimdi, resmi ve akademik kurumlardan sendikalara, barış hareketine ve kültürel faaliyetin çeşitli alanlarına kadar birçok farklı yerde feminist düşünce ve perspektiflerin var olduğunu görüyoruz. Ama, bana öyle geliyor ki, bugün feminizmin etkisi her zaman olduğundan daha çok farklılaşmış ve bölünmüş durumda. Feminizm artık, bir zamanlar İngiltere'de 'kadın hareketi'nin sahip olduğu türden gevşek örgütlenmelere bile sahip değil. Bu biraz kaygı verici bir durum, ama bazı kadınlar da bu çeşitliliğin avantajları olduğunu düşünüyorlar.

3. **SF Kaktüs :** Bir sosyalist feminist olarak, İngiltere'de sosyalist feminizmin kadın hareketi içinde doğuşundan bugüne kadar geçirdiği süreci, bir özgeçmiş değerlendirmesi yaparak, özetleyebilir misin? Savunduğu politikalar açısından, sosyalist feminizmi feminizm içindeki başka yaklaşımlardan nasıl ayırt ederdin?

— Daha önce de değindiğim gibi, yetmişli yılların başında, İngiltere'de, bir tür radikal sosyalist politika feminist bir bakışın ayrılmaz parçasıydı. Toplumsal hiyerarşinin, egemenliğin ve baskının her biçimine karşı mücadele veriyorduk. İngiltere'deki ilk kadın kurtuluşçuları 'radikal' ya da 'sisyalist' feminist gibi etiketlerden uzak durmaktan yanaydılar. Ayrım, kadınların ezilmesini başka bütün egemenlik biçimlerinin temeline yerleştirenlerle (radikal feministler), bu ezilmişliğin sınıflı kapitalist toplumdaki başka, eşit derecede temel ezilme biçimleriyle içiçe girmiş olduğunu düşünenler (sosyalist feministler) arasındaydı. Ne var ki, feministlerin kadınların ezilmesiyle kapitalizm arasındaki bağlantıları anlama ve kuramlaştırma çabaları, İngiliz kadın kurtuluşu hareketi içinde güçlü bir sosyalist feminist akımın ortaya çıkmasına yol açtı. Bu akımın kendi dergileri vardı, 1973-1975 yıllarında, çok sayıda kadının katıldığı konferanslar düzenliyordu. (Benzer bir süreç A.B.D.'de de yaşanıyordu.) Ancak bu konferanslarda, tartışmalar çok fazla Marksist düşünce kategorileri çerçevesi içinde sürdürülüyordu. Bu belki de, yetmişlerin sonlarında gelişmeye başlayan, sosyalist feministlerin cinsiyet ilişkisini sınıf egemenliğinden ayrı, özerk bir güç ilişkisi olarak kuramlaştırmaktan kaçındıkları yolundaki eleştiriye haklılık payı sağlamıştı. (Ayrıca, daha sonraları da, bence haksız bir biçimde, erkek şiddetinin ve baskıcılığının tüm gerçekliği ile yüzleşmemekle suçlanacaktık; oysa, dayak yiyen ve tecavüze uğrayan kadınlar için merkezler kurma mücadelesini başlatanlar arasında birçok sosyalist feminist vardı.) Bir de, ilk sosyalist feminizm konferansları, daha baştan sekterlik sorunuyla karşı karşıya kalmıştı : Bazı küçük devrimci gruplardan gelen kadınlar bu toplantılara hâkim olmaya çalışıyorlardı. Bugün, birçok sosyalist feminist kadın, sendikalarında ya da başka kampanyalarda ve kültürel faaliyetlerde siyasal olarak eskisi kadar aktifler. Ama, genel olarak kadın hareketi gibi, artık onlar da örgütlü bir siyasal güç oluşturmuyorlar.

4. SF Kaktüs : Hem sosyalist harekette, hem de kadın hareketinde çalıştın. Bu çifte aidiyeti nasıl yaşadın? Bu iki deneyimi bir arada yaşamayı kafanda nasıl bağdaştırıyordun? Şimdi, geriye baktığında, o zaman bulduğun çözümlerin geçerli olduğunu düşünüyor musun?

— Benim gibi, sol hareketin içinde de olan feministlerin (ki kadın hareketinin ilk döneminde kadınların çoğu solcuydu) hemen hepsi, hem solu hem de işçi sınıfını, kadın kurtuluşunu gerçekten içeren daha geniş bir sosyalizm anlayışına doğru itmeyi umuyordu. Toplumsal hiyerarşilerden ve herhangi bir kültürel üstünlük anlayışından arınmış bir gelecek görüşüne sahip olan Sheila Rowbotham, çeşitli kitaplarında bunu en iyi dile getiren olmuştur. Yerel örgütlenmeye ağırlık veren, (tıpkı feminizm gibi) geleceği şimdiden kurmaya çalışan, otoriter-olmayan, dayanışmaya dayalı, kişisel ilişkileri ve özel yaşamı düzeltmek üzere topluluk içinde yeni

alternatif kaynaklar yaratmanın önemini vurgulayan liberter solun bir üyesi olarak ben feminist ve sosyalist faaliyetlerim arasında pek bir gerilim yaşamadım. O dönemin sosyalist feministlerinin çoğu gibi, ben de önderliği, hiyerarşik yapıları ve ekonomist politikalarıyla örgütlü solun dışındaydım. 1979'da yayımlanan **Beyond The Fragments**'ın (Türkçesi : **Feminizm, Sosyalizm ve Eylemde Birlik,** İletişim Yayınları, 1984.) bütün amacı, feminist hedefleri, feminist pratikleri ve kişisel politikayı ciddiye alan farklı bir sol gündemin ve pratiğin olanaklı olduğunu —ve bunun örgütlü sol dışında bir ölçüde gerçekleştiğini— ileri sürmekti. Ne var ki, 1979'a gelindiğinde, siyasal iktidarın yerleşik kanallarının dışında kalan, daha özerk, gevşek, yerel, dayanışmaya dayalı politikanın alanı artık ortadan kalkmaya başlamıştı bile. 1979'da, Thatcher'in aşırı sağ Muhafazakâr hükümetinin işbaşına gelmesi ve sosyal güvenliğe ve işçi haklarına karşı saldırgan politikası birçok feministi İşçi Partisi'ne ve Muhafazakârların her cephede giriştikleri saldırıyı karşılamaya yönelik daha savunmacı stratejilere itti. Ayrıca, feministler geçmişte olduğu gibi dışarıdan müdahale etmek yerine, yerel politikaya içerden, yerel meclisler ve belediye meclisleri düzeyinde katılmaya başladılar. Bu yapılarda, açık, kolektif çalışmaya ve dayanışmaya dayalı alanlar oluşturmaya çalışıyorlardı; ama bu yıldırıcı ve güç bir görev. Seçilmiş başkanları, komite yapıları ve belirlenmiş gündemleriyle, sendikalarda ya da yerel yönetimde feminist çalışma yapmak, yetmişlerin başlarındaki alternatif yaşam tarzına ve karşı-kültüre dayalı politikadan ancak bu kadar uzak olabilir. O dönemde feministlerin birlikte çalışırken yaşadıkları enerji, yaratıcılık ve heveslilik bu tür daha geleneksel yapılar içinde erkeklerle birlikte çalışırken çoğu kez kayboluyor. Ama ne yapalım ki farklı bir dönemde yaşıyoruz.

5. **SF Kaktüs :** Sosyalist feminizmini nasıl bir kuramsal temele oturtuyorsun? Bu soruyu yanıtlandırırken belki sosyalist feminizmi hem radikal feminizmden, hem de eşitlikçi-liberal feminizmden ayıran noktalara değinebilirsin.

— Bu soruyu büyük ölçüde yanıtladığımı düşünüyorum. Feminizmin her türü gibi sosyalist feminizmin temeli de, kadınların bir cins olarak, ekonomik, siyasal, kültürel açılardan ezildiğini kabul etmektir. Ancak sosyalist feminizm cinsiyete dayalı baskıyı diğer bütün baskıların temeli olarak görmez. Sınıf, ırk, ulus, vb. hiyerarşileri ile cinsiyete dayalı egemenliğin kesiştiğini savunur. Kadınlar ait oldukları toplumsal gruba özgü çıkar, ulusal şovenizm, emperyalizm ve ırkçılık biçimlerinin dışında kalmazlar. Dale Spender, Mary Daly ve Andrea Dworkin gibi kadınların savunduğu ve benim hiç katılmadığım kültürel feminizm ya da yeni radikal feminizm, cinsiyet ilişkileri dışındaki baskı biçimlerinde kadınların da rolü ve sorumluluğu olduğunu reddeder. Öte yandan, liberal feminizm köklü değişimlerin gerekliliğini kabul etmez. Onların hedefi, bütün toplumsal ve kültürel hi-

yerarşilerin ortadan kaldırılması değil, kadınların mevcut iktidar düzeneklerine erkeklerle eşit bir biçimde katılma fırsatına kavuşmalarıdır. Bazı kadınlar için, örneğin A.B.D.'de ve başka Batılı ülkelerde yaşayan, meslek sahibi bir kocayla evli meslek sahibi kadınlar, bu bazen gerçekçi bir hedef olabilir. Bugün giderek artan bir biçimde toplumun kıyısına itilen işçi sınıfı kadınları ve siyah kadınlar için ise bunun pek bir anlamı olduğu söylenemez.

6. **SF Kaktüs : Feminizm, Sosyalizm ve Eylemde Birlik** adlı kitap bağlamında, feminist hedeflerle sosyalist hedefler arasındaki farkı vurgulamadığın için eleştirilmiştin. Bu eleştiriye biz de katılıyoruz. Bu konuda ne düşünüyorsun? Bu kitapta savunulan görüşleri İngiltere'deki özgül konjonktüre mi bağlıyorsun, yoksa feminizm ve sosyalizm anlayışlarından mı türetiyorsun?

— Bu tümüyle, feminizmi ve sosyalizmi nasıl tanımladığına bağlı, öyle değil mi? Bu hareketlerin ikisi de **hiçbir zaman** kendi içlerinde türdeş hareketler olmadılar. Kadınların ezilmesini, baskının temel kaynaklarından biri olarak görmeyen bir kuramın 'sosyalist' bir kuram olduğunu kabul edemem. Sol hareketin ve sosyalist hareketin, kadınların ezilmesi gerçeğini —gördüğü kadarıyla— görmesi için, kadınların çıkarlarını savunmak üzere ayrı örgütlenmiş olan feministler tarafından itilip-kakılması gerekti. Bu doğru. Aynı şey ırkçılığa karşı mücadelede de geçerliydi. Geleneksel olarak beyaz erkeklerin, yani örgütlü işçilerin çıkarlarını temsil etmiş olan ve bunda direnen bir solu feminist perspektiflerle besleyecek özerk kadın örgütlenmeleri öngörülebilir bir gelecekte hep gerekli olacak. Ne var ki, bütün halka yetki veren ve bütün halkı temsil eden, gerçekten eşitlikçi ve ortaklaşacı bir toplumun olanaklılığına inanmasaydım herhangi bir siyasal eylem için pek bir neden görmezdim. Kendi çıkarları için, birbirleriyle rekabet halinde mücadele eden gruplar ötesinde birşeyi hayal edemezdik o zaman. Benim hep bağlı olduğum ve en renkli ve en gelişmiş biçimiyle örneğin Sheila Rowbotham'ın yazdıklarında dile getirilen feminizm için yeni bir sosyalizm anlayışı gerekliydi. Bu yüzden, feminizmi içermeyen bir sosyalizmin sosyalizm olamayacağı; o kadar çok kadının hayatında merkezi bir konumu olan sınıfsal, ırksal ve etnik tahakküm ve sömürüyle, bu temel gerçekle hesaplaşmayan bir feminizmin de kurtuluşa götüren bir feminizm olmayacağı konusunda eskiden olduğum kadar ısrarlıyım.

7. **SF Kaktüs :** «Kişisel olan politiktir» sloganının genel olarak feminizm açısından anlamı nedir? Bu sloganın farklı yorumlanış biçimleriyle farklı feminizm anlayışları arasında nasıl bir bağlantı kurulabilir?

— Kadın kurtuluşçuları, başlangıçta, kişisel/özel olanın politik olduğunu vurgularken, herşeyden önce, 'politik' olarak görülen alanın kapsamını genişletmeyi, kültürü ve özel yaşamı kendi alanı dışında gören daha

gelenekçi bir solun ekonomizmini ve otoriterliğini eleştirmeyi amaçlıyorlardı. Tıpkı 'iş' dünyasının ve devletin oluşturduğu kamu alanında olduğu gibi, ailenin 'özel' dünyasında da şiddetin ve baskının var olduğunu görebiliyorduk. Bunun bir örneği, solcu erkeklerin karılarıyla, sevgilileriyle ve çocuklarla ilişkilerindeki tahakkümcü tavırlarıydı. Bu sloganın ilk ortaya çıkışı, şefkatin, paylaşmanın, dayanışmanın ve eşitliğin bütün kişisel ve sosyal ilişkilerimizi yönlendireceğine ilişkin umutların ve iyimserliğin beslendiği radikal bir ortamda oldu. Mevcut kadın-erkek ilişkilerini dönüştürmeye özel bir önem tanıyorduk. Bu ilişkiler ve pratikler içinde 'cinsellik' konusunda geliştirdiğimiz bütün düşünce ve imgeler erkeklerin etkinliklerini ve hazlarını ön plana çıkarmış, kadınları erkeğin arzusunun edilgen nesneleri haline getirmişti. Kadın cinselliğinin özerkliğini ve kadınların —lezbiyen olsun, heteroseksüel olsun— seçişlerinde özgür olmalarının önemini vurguluyorduk.

Ne var ki, özel yaşamımızın ve deneyimlerimizin niteliğini sadece kolektif isteğimize dayanarak değiştirmenin ne kadar güç olduğunu gördükçe, o günlerin iyimserliğinin tehlikeli bir biçimde yanıltıcı olduğunu anladık. Bir yandan kişisel engellerle karşılaşıyor, öbür yandan da daha genel olarak erkeklerin cinsel şiddet ve baskıya ne kadar çok baş vurduğunu giderek daha fazla fark ediyorduk. Bu bağlamda, başlangıçtaki aşırı iyimserlik, erkeklerle olan ilişkilerimizi dönüştürme konusundaki düşüncelerimizden, kötümserlik içinde, tümüyle vaz geçmemizin yolunu açıyordu. Feminist cinsel politikanın ağırlığı, kadınların cinsel hazlarının vurgulanmasından, erkeklerle cinsel ilişkiye girmenin tehlikelerinin vurgulanmasına kaydı. Kadınlara yönelik şiddet erkeklerin kadınlar üzerindeki denetiminin temel nedeni olarak görülmeye başlandıkça, bazı feministler eski sloganı tersine çevirip «siyasal olan kişiseldir», kişisel olan da cinseldir, biçiminde yorumlamaya yöneldiler. Kitabımda da açıkladığım gibi, bu benim katılmadığım bir tahlil. Ben cinsel baskıyı, erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğinin önemli bir yönü olarak görüyorum, tek nedeni olarak değil.

Bugün hâlâ, özel yaşamın ve kişisel ilişkilerin değiştirilmesini politikanın önemli bir alanı olarak görüyorum; ama geçmiştekinden daha nüanslı ve karmaşık bir yaklaşımın gerekli olduğu kanısındayım. Hem kadınlarda hem erkeklerde, derinlerde yatan bilinç-altı bir takım güçler arzuları, aşkı ve korkuları etkiliyor. 'Erkekliğin', kadınların cinsel olarak 'fethedilmesi'ne bağlı olduğu bir kültürel bağlamda ve daha genel olarak erkeklerin toplumsal iktidarının kadınların cinsel sömürüsünü olanaklı kıldığı bir durumda, bu güçler kadınlar için ürkütücü ve tehlikeli sonuçlara yol açabilir. Ne var ki, umutlu olmaktan da vaz geçemiyorum : Kadınlarla erkekler arasındaki kişisel ve cinsel ilişkilerin değişmesi her zaman olanaklıdır; sadece kolay değildir. Ama kadınlarla erkekler arasındaki eşitlik arttıkça kişisel mücadele de kolaylaşır.

ANKARA'DA FEMİNİSTLER NE YAPIYORLAR?

Ankara'dan Aksu Bora ile görüştük.

SF Kaktüs : Aksu, Ankara'da feministler ne yapıyorlar?

Aksu : İki grup var. Biz lokali açtık. Öteki grup da düzenli olarak toplanıyor; dernek kurma çalışmaları var ve 8 Mart 1988'de Gama-Güriş' in sergi salonunda Kadın Şenliği düzenlediler. Biz de bu şenliğe katıldık ve pornografiye, basındaki kadın imgesine karşı kampanyayı başlattık.

Aslında 1982'den beri Ankara'da feministler var; toplantılar yapıyorlar. Ama örgütlenme açısından en hareketli yıllar sanırım 1986 ve 1987 yılları oldu.

SF Kaktüs : Kapalı toplantılardan daha geniş katılım isteyen açık hava toplantılarına ne zaman geçtiniz?

Aksu : Sokağa ilk kez 10 Mayıs 1987'de çıktık. O sırada İstanbul'da başlayan kampanyadan etkilenmiştik. Anneler Günü'nde çiçek ve «Anneleri Dövmeyin» yazılı rozetler satmayı planladık. Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'nı desteklemek amacındaydık. Talihsizlik, o gün yağmur yağdı. Organizasyonu kotaramadık. Altındağ Belediyesi Kültür Merkezi' nin önünde birkaç kadın toplandık, pankart açtık, yoldan geçenlere rozet taktık. Basın çok yer verdi ama biz eylemimizden memnun kalmadık. Çünkü kadınlara ulaşamadık.

Bundan sonra Çevre Duyarlılığını Yayma Grubu'nun örgütlediği Güven Parkı Kurtarma Kampanyası'na katıldık feministler olarak. Pankartımızı açtık, kek sattık ve topladığımız parayı Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'na verdik. Ayrıca gün boyunca küçük gruplar halinde Ankara'da feministlerin ne yaptığı, ne yapabileceği tartışıldı. Aramızda bir hareketlenme başladı.

O günden sonra Mimarlar Derneği'nde düzenli toplantılara başladık ama yaz geldi o ara, dağıldık.

Ekim 1987 bizim için bir dönüm noktası diye düşünüyorum. Mülkiyeliler Birliği'nde bir söyleşi düzenledik, Dayağa Karşı Kampanya'yı anlattık. Çok büyük katılım oldu (500'den fazla) ve kadınlar çoğunluktaydı. Söyleşinin konusu kadın politikası ve bu bağlamda kampanya idi. 60 ka-

dar kadın bu toplantıdan sonra başlattığımız tanışma toplantılarına geldiler. İkinci toplantıdan itibaren sürekli bir yerin gerekliliği gündeme geldi. Önce haftada bir gün bir kahvehaneyi kiralamayı düşündük ama **sürekli** yer düşüncesi baskın çıktı. Daha ayrı bir pratik olacaktı çünkü. Aralık 1987'de lokali açtık.

Şimdi güzel, küçük bir mekânımız var. Kimi «Kahve» diyor, kimi «Lokal», kimi «Yerimiz».. Tunus Caddesinde, bir apartmanın giriş katı. Bir kerevetle çevrili ufak bir salon, genişçe bir mutfak, küçük bir oda. Haftada üç gün toplanıyoruz. Cumartesi, Pazar öğleden sonra, Perşembe akşam. Perşembeleri önceden belirlediğimiz konularda söyleşiler yapıyoruz. Doğum Kontrolü ve Kadın, Pornografi, Kadın ve İslam gibi.. Cumartesileri çay ve sohbet, Pazarları kitap tartışması. Şimdiye dek «Sıfır Noktasındaki Kadın», «Sosyalizm ve Kadın» gibi kitaplar üzerine konuştuk. Konuların ve kitapların seçiminde belli bir yöntem izlemiyoruz. Herkes istediği konuyu önerebiliyor; zaten tartışmalar sırasında da pek çok sorusorun ortaya atılıyor. Örneğin pornografi hakkında konuşulurken, kadının cinsel kimliğine ilişkin yığınla soru sorduk; sonraki haftalarda o sorulardan yola çıktık. Nokta Dergisi'nin İncirlik Üssü kapağına tepkimizi dile getirip başka kadınlarla paylaşmak istememiz de o sırada gündeme geldi.

Bir lokal açmayı istememizin nedeni, bunun bir feminist politika pratiği olacağını düşünmemizdi. Gerçekten de tüm bu konuşmalar-tartışmalar-mektup kampanyası-panoya asılan duyurular-küçük atışmalar, bir birliktelik yarattı. Daha önce birbirini tanımayan kadınlardık çoğumuz; şimdi toplantıya gelmeyenin yokluğu hissedilir oldu. Bu birliktelik ortak bir düşünce ya da yaklaşım etrafında değil. Tersine, çoğu zaman sonu gelmeyen tartışmalarımız oluyor; üstelik tarz olarak da birbirinden farklı kadınlarız. Ama bir noktada ortak bir tarz tutturduk sanırım : Kimse kendini ev sahibi gibi hissetmiyor burada. Her yeni gelenin öncekiler gibi/kadar ev sahibi olduğu düşünülüyor. Yani bu mekânı kurmak ve yaşatmaktan doğan bir 'biz' duygusu pek yok. Kimse merkezmiş gibi davranmıyor ve kimseye de öyle davranılmıyor. Böyle olmasının önemli bir nedeni, tüm zamanını ve enerjisini burada harcayacak kimsenin olmayışı. Aşağı yukarı hepimiz sekiz saat bir yerlerde çalışıyoruz; çoğumuzun ev-çocuk sorumluluğu var. Oysa böyle bir yeri sahiplenmek, şekillendirmek çok fazla zaman ve enerji istiyor.

Böyle bir şekilsizliğin güçlükleri de var tabii. Kiranın düzenli olarak ödenmesinden toplantı günleri birinin erken gelip kapıyı açmasına, başka kadınlara ulaşabilmek için duyuru yapılmasına kadar pek çok güçlük. İlk bir iki ayın sonunda, haftada bir gün olan toplantılara katılımın çok az

olduğu ve giderek azaldığı sırada, umutsuzluğa kapıldığımı itiraf etmeliyim. Lokalin yaşatılması için uğraşmak boşuna diye düşünüyordum; madem bir mekâna sahip olmak, onu dilediğince kullanmak, başka kadınlarla biraraya gelmek derdi yok kimsenin, biz neden uğraşıyoruz ki diyordum. Aslında belirlenmemiş bir yere gelip, orada var olarak, bir şekilde orayı belirlemek, hiç alışık olmadığımız bir deneyimdi. Yani bir lokal açıldığını duyan kadınların akın akın gelip oraya sahip çıkmamaları son derece beklenebilir ve anlaşılabilir bir şeydi. İlk birkaç toplantıdaki kalabalığın, yerini sürekli gelen on-on beş kadına bırakması sanırım bu yüzdendi. Gündemli toplantıların başlamasından sonra daha rahat hissettik kendimizi. Daha bildik bir şeydi çünkü bu. Birbirimizi tanımamız, kendi yaklaşımlarımızı oluşturmaya başlamamız açısından da yararlı oldu. Hem zamanla bu mekânı sevdik; burada bulunmaktan hoşlanmaya başladık. Başlangıçtaki o tuhaf boşluk duygusu yerini «buradayım ve burası ben nasıl istersem, öyle olacak» düşüncesine bıraktı. İstekleri farklı olan kadınların bir araya gelebilmeleri ve hepsinin de kendini ifade edebilmesi böylece mümkün oldu. Bundan sonra ne olur, bilemem, ama şu birkaç aylık deneyimimizi çok önemsiyorum ve seviyorum. Son girişimimiz «Basında Kadın İmajı»nı protesto kampanyası. Amacımız **Nokta** Dergisinin kadın bedenini aşağılayan dergi kapaklarını protesto eden mektuplar yazılmasını sağlamaktı. 26 Mart'ta bu konuda bir panel düzenledik ve pornografi ile bu tür dergilerin yaklaşımını ele aldık. Kampanyayı Mayıs ayı sonuna kadar sürdürmeyi düşünüyoruz.

Adresimiz : Tunus Cad. No. 50 Kavaklıdere — Ankara

KADINLAR,

Dergilerde çıkan «kadın» imajıyla ilgili görüşlerimizi sizlerle paylaşmak istiyoruz. Bu çerçevede NOKTA'nın 24 Ocak 1988 tarihli «Hassas Nokta İncirlik» başlıklı kapağına karşı bizden ilişikteki gibi bir tepki çıktı. Erkek egemen basın kadının bedenini ve bütününü bölerek, kişiliğinden kopararak onu tek başına tanımlamak ve dolayısıyla kontrol etmek istiyor. Biz böylece oluşturulan kadın ve cinsellik tanımına karşıyız. Kendilerini pornografik olarak tanımlamayan yayın organları da sık sık bedenimizi kullanarak çarpıcı bir görsellik kazanma yoluna gidiyor. Bu bizce son derecede vahim ve karşı çıkılması gereken bir olgu.

Bize bu konudaki düşünce ve tepkilerinizi aşağıdaki adrese yazmanızı istiyoruz. Kadınların kendi kelime ve cümleleriyle yazılmış protesto mektuplarını topluca NOKTA'ya götürerek seslerimizi duyurmak istiyoruz. Bir an önce sizlerden duymak ümidiyle.

SEVGİLER,

Bu konuda kafa yoran bir
grup feminist

Adres : Meneviş Sok. 48/18
A. Ayrancı, Ankara

ANKARA 8 MART ŞENLİĞİ : KADINLAR SUSMAYACAK

Kadın Dayanışma Grubu

8 Mart'ta, Ankara'da bir Kadın Şenliği düzenlemeye karar verdiğimizde amacımız, kadınların biraraya gelip seslerini duyurabildikleri, sorunlarıyla birlikte kadın olmanın kıvancını da paylaşabildikleri bir toplantı yapmaktı. Bu yüzden, çeşitli gösterileri «izlemeye» dayanan bir program hazırlamak yerine, herkesin aktif bir şekilde katıldığı spontane tartışmalara yer veren canlı bir ortam yaratmayı hedefledik. Dolayısıyla, hazırlık çalışmalarımız tartışmalara başlangıç oluşturabilecek panolar ve afişler yapmak, sloganlar belirlemek, küçük bir tanıtma broşürü hazırlamak, fotoğraf ve resim sergileri düzenleme küzerinde yoğunlaştı. Valilikten izin almaktan, bez pankartları hazırlayıp asmaya kadar bin bir işle uğraşmak elbette yorucu oldu ,ama bu arada çok da eğlendik. Şenlik öncesindeki son iki gün, herkes çok heyecanlı ve gergindi. Bu gerginlik, Tür-Ser salonunu bir gece önceden hazırlama çabasına giriştiğimizde, Alparslan Türkeş'in oğlu Tuğrul Türkeş ve adamları tarafından, «Turkuvaz Şirketinin burayı ertesi sabah saat 9'a kadar tutmuş olduğu, o saate kadar hiç bir şey astırmayacakları» gibi, son derece sudan ve sırf panolarımıza «gıcık» olmaktan ileri geldiği belli olan bir bahaneyle engellendiğimiz zaman, iyice arttı. Ama esas endişemiz, kaç kişinin geleceği, istediğimiz gibi canlı bir toplantı olup olmayacağı yönündeydi.

Ankara Kadın Şenliği, endişelerimizin ne kadar boş olduğunu hepimize gösterdi. Bir kere, katılım olağanüstü yüksekti; sonra, her köşede hararetli tartışmalar oluyor, bir yandan da herkes kendiliğinden bir işin ucundan tutuyor, görevlendirilmeden kendini görevli hissediyor, tuhaf bir «özgürlük içinde örgütlenme» durumu yaşanıyordu. Tabii bu arada, organizasyon aksaklıkları da yok değildi. Örneğin, bu kadar kalabalık olacağını tahmin etmediğimizden (yaklaşık iki bin kişi katıldı toplantıya), bir mikrofon sistemi kurmayı düşünmemişti. Dolayısıyla, konferans salonunda yapılan konuşma ve tartışmalar, dışarıda bulunanlara duyurulamadı. Şenlik mekânı, her köşesinde ayrı bir tartışmanın sürdüğü çeşitli salonlarıyla

böyle bir toplantı için çok elverişliydi; ama ses düzeni eksikliği yüzünden, tartışmaları birleştirmek mümkün olmadı. Gene de, Müzeyyen Aytaç'ın gırtlağını zorlayarak yaptığı anonslarla, hangi köşede neyin tartışıldığından herkes biraz haberdar olabildi.

Evet, 8 Mart Şenliğinde dia gösterisinden panolara, fotoğraf ve resim sergilerine; çeşitli standlardan, tartışma köşelerinden hep birlikte şarkı söylemeye akan, büyük çoğunluğunu her yaştan kadınların oluşturduğu çok hareketli bir topluluk vardı. Salonun çeşitli yerlerine asılı dövizlerden özellikle biri, mesajı özetliyordu : «Feministim, çünkü kadınım». Bir panoda, örneğin, aile içi şiddet olgusu irdelenirken, bir diğerinde «Dayağa Karşı Kampanya» tanıtılıyor, bir başkasında ise evlilik kurumu sorgulanıyordu. Böyle bir çok afiş, pano, döviz, vb. Vardı. Herkes istediğini yazıp getirsin ve bunlar üzerinde tartışma açılsın istemiştik.

İstemiştik ki, biraz da kadınlar konuşsun; yanlış yapmak korkusu duymadan, kendilerini sansür etmeden ne düşünüyorlarsa, ne hissediyorlarsa dile getirsinler. İsteğimiz fazlasıyla gerçekleşti.

Şenliğe katılan kadınlar coşkuyla tartışmalara girmekle kalmadılar, çoğu zaman tartışmaları bizzat başlattılar. Örneğin tiyatro sanatçıları Işık Yenersu ile Nesrin Kazankaya, şu sırada Devlet Tiyatroları repertuarında olan iki oyun («Afife Jale» ve «Bir Kadın, Bir Düş, Bir Oyun») konusunda, hemen çok ilgi gören spontane bir tartışma açtılar. Deniz Türkali'nin «Tecavüz» adlı gösterisinden sonra başlayan «kadınlara karşı işlenen cinsel suçlar» tartışması da böyleydi.

Kadınların «içlerinden geldiği gibi» konuşmalarına hiç de alışkın olmayan bir toplumda, buna karşı tepkiler de geliyordu elbette. İlginç olan nokta, burada bile delikanlıların lâfı kızlara bırakmamaya çalışmalarıydı. Hepsi feminizm konusunda hızlı «otorite», üstelik de «sosyalist otorite» kesilip, «kadın hareketi»nin «olması gereken» teorisi, politikası ve «başarı yöntemleri» konusunda söylemediklerini bırakmıyorlardı. «Siz biraz sussanız da kadınlar konuşsa, biz kadın sesi duymak istiyoruz» dendiğinde ise, «hah, işte bakın siz erkek düşmanısınız» diyerek kendilerini her zamankinden de haklı hissediyorlardı. Hiçbiri, bu tepkilerinin aslında hiç de alışkın olmadıkları, «bir şeylerin dışında bırakılmak»tan duydukları endişeden ileri geldiğinin farkında değillerdi.

Fatmagül Berktay yaptığı açış konuşmasında, «gelecek kadındır, çünkü ekmekle birlikte gül isteyenler, en fazla kadınlardır» demişti. Şenlikte en çok tartışılan slogan bu oldu. Hararetle destekleyenler olduğu gibi, şiddetle karşı çıkanlar da vardı. Salonun çeşitli köşelerindeki konuşmalar-

dan, kadın sorununun varlığını herkesin kabul etmesine karşılık, çözüm önerilerinde önemli farklılıklar olduğu sonucu çıkıyordu. «Eğitim, bilinçlenmek, erkeklerle mücadele, kadınların ayrı örgütlenmesi, ekonomik özgürlüğün kazanılması, vb», henüz oluşmakta olan bir «kadın politikası»nın parçaları olarak ifade edilirken, bu konuda düşünmeyi tümden reddedenler de yok değildi : «Literatürün, feminizm konusundaki yargısı bellidir»; «Peik, yarın ve yapacağınızı biliyor musunuz? Bilemezsiniz, çünkü yönteminiz yok»; «Zaten bu işte bir CIA parmağı olmasaydı, hepinizin defterini dürerlerdi» vb, vb. Ve bu arada bir «papatya», «Evlilik kurumu aleyhinde nasıl bulunursunuz? Kim oluyorsunuz da böyle bir toplantı düzenliyorsunuz? Semra hanım Ankara'da yok diye yapabiliyorsunuz bunları. Şizi şikayet edeceğim, hukuk yoluna başvuracağım!..» diye bas bas bağırıyordu.

Şenlikte bir de içine herkesin dilediğini yazıp atacağı bir sandık vardı. Allı morlu, çıngıl çıngıl sandığın başında duran Asuman, ister istemez bir çok tartışmanın odak noktasında bulundu. Onun izlenimine göre, Şenliğe katılanlar «ne olması gerektiğini söyleyip de eleştirenler ile, kadın olarak sorunlarını getirip paylaşanlar» biçiminde ikiye ayrılabilirdi. Çevresini saran «delikanlı otorite»lerden bunaldığı zaman imdadına yetişen ve ilk kez gördüğü yaşlı bir kadını unutamıyordu : «Siz azcık susun bakalım da benim kızım konuşsun, ben sizi değil, onu dinlemek istiyorum!»

Şenliğin sonunda hepimizin keyfine diyecek yoktu. «Yeni Türkü» grubunun solisti Derya Köroğlu, hiç bir teknik donanım olmadığı halde —bunun gerekli olduğunu unutmuştuk!— bizi kırmayıp gitarıyla şarkı söylerken, dinleyiciler paylaşmanın sıcaklığı içinde ona katılıyor ve gün bitmesin istiyorlardı. Sandığa duygularını yazıp atan on bir buçuk yaşındaki Ekim'in dediği gibi, «Şenlik neredeyse kadınlar kadar güzel»di. Gün nasıl olsa bitecekti ama, kadınlar susmayacaklardı. Ankara Kadın Dayanışması Grubu'ndan Müzeyyen ile Deniz Türkali'nin başını çektiği halayla birlikte söylenen Kadınlar Marşı, bunu kanıtlıyordu :

«Suskunduk ve bekledik/Yaşandı, seyrettik/Sonunda Yeter dedik/Bir daha susmayacağız!»

«KADIN VE SÖMÜRÜ»/«KADIN SORUNU» NASIL SÖMÜRÜLÜR

Nesrin Tura

Yeni Çözüm'ün **Kadın ve Sömü**rü broşürüne değinmemin nedeni bu broşürün son yıllarda Türkiye Solunda «kadın sorunu»na ilişkin en önemli tartışmalardan birini içermesi değil; feministleri köşeye sıkıştıran ve dolayısıyla da bir an önce hesaplaşılması gereken bir anlayışı yansıtması hiç değil; yalnızca Türkiye solunun büyük bir kesimi içinde yıllardır süregelen sınıf indirgemeci, ikameci, tepeden ve manipülatif bir «kadın sorunu» anlayışının en tipik ve kaba ifadesi olması. Bu değinme topyekün bir hesaplaşma değil. Broşürdeki anlayışa karşı kendi sosyalist-feminizmimi çıkarmayı şimdilik amaçlamıyorum. Türkiye'de sol grupların «kadın sorunu»na yaklaşımı ve sosyalist-feministlerin bu konudaki tavrı ikinci sayımızın ana yazısı. Bu değinmede broşüre hakim olan anlayışın iç tutarlılığına (!) ilişkin bir kaç ipucu vermekle yetineceğim.

> «Kadınlar bugünkü toplumda en fazla baskı gören, sömürülen kesimlerin başında gelmektedir.» (s. 8)
>
> «— Kadının üzerinde düzenin sömürüsü olduğu bir gerçek. Çalışan kadınların örgütlenmeleri, sendikalaşmaları sağlanmalıdır. (..) Özetlediğimiz bu istemler yanında, **kadınların ayrıca kendine özgü istemleri** de olacaktır.» (a.b.ç., s. 44).

Kadınların yalnızca kadın olmaktan kaynaklanan sorunları olduğunun bu biçimde vurgulanmasından ve kadınların ezilmişliğinin çarpıcı örneklerle betimlenmesinden bir kaç sayfa sonra:

> «Biz biliyoruz ve bilimsel olarak da kanıtlanmıştır ki, toplumların tarihini ve tüm gelişmeleri belirleyen sınıflar mücadelesidir. Her şeyin özünde bu mücadele yatar. Bunun dışında cins ayrımı, ırk ayrımı, yaş ayrımı vb. ayrımların hiç bir ciddi ve bilimsel dayanağı yoktur, gerici anlayışı yansıtırlar.» (s. 48)

Broşürdeki bu çelişkinin bilimsel dayanaağı nedir diye sorulabilir. Irk, cinsiyet vb. temellerde oluşan toplumsal hareketlerin bazı mercilere bilimsellik ve ciddiyet derecelerini onaylatma gereği duymadan, bir

egemenlik ilişkisinin tarafları olarak sorunlarını gündeme getirmeleri mi? Bu hareketlere maruz» kalan mercilerin kendi denetimleri dışında ortaya çıkan gelişmeler karşısında telaşa kapılıp tavırlarını belirlemekte çektikleri güçlük mü?

Son alıntıda izlediğimiz «diyalektik materyalist» (!) akıl yürütme yöntemine göre, sınıf vardır; sınıf varsa ırk, cinsiyet vb. kuruntudan ibarettir.

> «Feministler, kadınların sömürülmesi ve baskı görmesinin, ikincil bir cins olarak görülmesinin sınıfsal temelini göremediklerinden, bunu erkeklerin egemenliğine bağlamaktadırlar.» (9)
>
> «Cins ayrımını ve erkek düşmanlığını hareket noktası yapmaları onların (feministlerin) gerici yanlarını oluşturur». (51)

Kısacası, feministler 'cinsiyete dayalı egemenlik vardır, öyleyse sınıfsal egemenlik yoktur' diyorlarmış. «Burjuva/küçük-burjuva kökenli» feministlerin, bazı sosyalistler tarafından en yetkin biçimiyle kullanıldığına tanık olduğumuz «diyalektik materyalist» yönteme böylesine vakıf olabileceklerine inanmıyorum.

> «Feminist hareketlerin, genelde devrimci mücadele, özel olarak da emekçi kadınların mücadelesinde oynadığı olumsuz rol yoğun baskı dönemlerinde bir kısım «ilerici-solcu»ların feminizm vb. akımları kendilerine sığınak yapmasıyla daha iyi anlaşılmaktadır. Bu tür unsurlar açıkça mücadelenin zorluklarından kaçmanın aracı olarak kullanmaktalar feminizmi..» (51)
>
> «Birleşmiş Milletler'in düzenlediği bir kadın konferansına Bolivya'dan bir maden işçisinin karısı da katılıyor. Ve konferansta Bolivya'daki açlıktan, baskıdan, katliamdan ve işkencelerden, sömürüden bahsediyor. Başka ülkelerden gelen bazı kadınlar bu anlatıma karşı çıkıyorlar. Bolivyalı kadın delegenin hep politika konuştuğunu, kadın sorunlarına değinmediğini söyleyip eleştiriyorlar (..) Burjuva kökenli kadına baktığımızda tamamen soyut ele alıyor meseleyi (..). Ama madenci karısı Bolivyalı delege kadın, sorununu sınıfsal temelde ele alıyor. Doğru olan da bu..»

İnsan kuşkulanmadan edemiyor; bir yandan eşlerinin sınıf mücadelesine omuz verirken, bir yandan da kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarını gündeme getiren İngiltere maden işçilerinin karılarının kökenlerine biraz burjuvalık mı bulaşmış acaba? Nikaragua'daki Sandino'nun kızlarına, elde silah sınıf mücadelesi verirken bir yandan da cinsiyetleri temelinde örgütlenmekle «mücadelenin zorluklarından kaçmış» olduklarını birinin söylemesi gerekiyor artık. Ve sosyalist feministlerinki öyle bir kaçış ki, karşılarında yalnızca burjuvaziyi değil, sosyalistlerin bir bölümü-

nü de buluyorlar ister istemez. Hem sosyalizm hem de kadınların kurtuluşu için mücadele etmek işin kolayına kaçmaktır ve emekçi kadınların kafasını bulandırır. En iyisi kadınların kurtuluşunu burjuva kadınlara bırakmak. Zaten broşürde çifte sömürüye maruz kaldığı için en çok ezilen kesim olduğu söylenen proleter kadınların kadın olmaktan kaynaklanan sorunları artık o kadar da vahim değil:

> «Kapitalizmde bireysel cinsel aşk, yani çıkar ilişkileri dışında, iki tarafın karşılıklı beğeni ve ilgisine dayanan evliliğe ancak emekçilerde rastlanır. Proleter evlilikte erkek egemenliği sönmeye yüz tutmuştur. Eş aldatma ve fuhuş, proleter evlilikte burjuva kültürünün etkisiyle silik te olsa varlığını korur, ama sönmeye yüz tutmuştur artık. Bu özelliği sağlayan da kadının da üretime katılması sonucu ortaya çıkan ekonomik eşitliktir. Gelenek-görenekler ve toplumsal değer yargıları dışında, erkeğin kadına baskı uygulayabileceği bir üstünlüğü kalmamıştır. Ayrıca erkeğin maddi durumu fuhuşa yönelişini engeller.» (s. 30)

Devam edelim ve proleter ailenin «sosyalist aile» nin nüvesi olduğunu görelim:

«Fuhuş ortadan kalkınca tek eşli evlilik gerçek halini alacaktır. Her iki taraf için de tek eşli evlilik geçerlidir. Hem erkek için, hem de kadın için. Ama sınıflı düzende bu yalnızca kadın için geçerliydi. Fuhuş ve ahlaksızlığın temeli de bu tek yanlı bağlılıktı.» (s. 597) Meğer fuhuş tekeşli ailenin öbür yüzü değil de, tekeşliliğin eşlerden biri tarafından ihlâliymiş. Proleter erkek parası olmadığı için eşini «aldatamadığından», biraz gönülsüz ve mecburi bir biçimde de olsa ideale yaklaşmış. İdeal «sosyalist aile»: Yoksulluğun birbirine mahkum ettiği eşler.

Son iki alıntıyı aşağıdakiyle birlikte düşünmek «diyalektik» yöntemle varılan radikal sonucu tamamen açıklığa kavuşturabilir :

> «(feministlerin) Düzeni değiştirmek gibi bir amaçları yoktur. sadece düzenin ürettiği sonuçlarla ilgilenip bir takım göstermelik reformlar için mücadele edip kendilerini avuturlar. Etraflarına da 'kadınların kurtuluşu için savaşıyoruz!' diye göstermeye çalışıyorlar.» (s. 51)

«'Düzeniçi' feministler yeldeğirmenleriyle savaşıyorlar çünkü kadınların sorunları bu düzende çözülemez» diyen devrimci anlayışa göre, proleter ailede erkek egemenliğinin sönmesi için sosyalizme, düzen değişikliğine hatta «göstermelik reformlara» bile ihtiyaç kalmamış. Sosyalizmde erkek egemenliğine son darbeyi vurmak için yapılacak tek şey erkeklerin arpalarının fazla gelmemesine dikkat etmek. Emekçi kadınlar kadınlıkla-

rından kaynaklanan sorunlarını kapitalizmin sınırları içinde el çabukluğuyla halletmişler bile. Peki bunu nasıl becermişler?

> «Burada feminist denenlerin, biz emekçi-sosyalist kadınların mücadelesini bulanıklaştırdığını, hedef şaşırtmaya çalışmaktan başka bir işe yaramadıklarını tekrar belirtelim.» (s. 51)

İşte proleter kadının bu düzen içinde «kurtulmuş» olmasının anahtarı da bu. Broşürün başında bilinçsiz olduğu için Dayağa Karşı Yürüyüş'e ilgi duyan Senem, Hatice'den aldığı dersin etkisiyle broşürün sonunda nihayet bilinçleniyor: «Her ne kadar şu anda evde bir çok iş bizi bekliyorsa da, eşitliğin nasıl kurulacağını ve durumumuzun nasıl düzeleceğini öğrenmiş olduk.» (s. 62) Ve Senem her türlü kafa karışıklığından kurtulup, sınıf mücadelesinde kendisine ayrılan yeri almaya gidiyor: Evine, bulaşıkları yıkamaya...

Proleter kadınların kadınlıklarından kaynaklanan sorunlarını nasıl yaşadıklarını bir de kendilerine sormalı, ama bazı solcuların kadın mücadelesini yok sayarak saflarındaki kadınların hoşnutsuzluğundan kurtulmaya çalıştıkları kesin. Sınıfı ırk, cinsiyet vb temellerde bölen kapitalizm değil de haklarını arayan kadınlar olsa gerek. Sınıfı bölmemek için gereken özveri de doğal olarak kadınlara düşüyor yine. Sosyalizme kadar dayağı sineye çekebiliriz (nasılsa dayak gayri ciddi ve bilimsel dayanaklardan yoksun bir ezilme biçimi).

Broşürdeki çelişkiler yazmakla bitecek gibi değil. Önemli olan tek tek bu çelişkiler de değil, bunların beslendiği temel açmaz. Bir yanda, kadın sorunlarına herkesten, hatta kadınlardan daha fazla sahip çıkma iddiası, öte yandan bu sorunların çözümünü belirsiz bir geleceğe erteleme anlayışı; bir yandan son yıllarda sol hareketin gündemini zorlayan kadın sorunları konusunda söz söylemekten geri kalmama ihtiyacı, öte yandan kadın hareketini massetme eğilimi. Paradoksun özeti şu: Sorun «kadın sorunu» değil. Bütün mesele Türkiye'de feministlerin varlığı ve kadın hareketiyle ittifak kurmanın yollarını aramak yerine onu massetmeye çabalayan bir anlayışın bu varlık karşısındaki çaresizliği: «Sınıf mücadelesinin görevleri çerçevesinde, feminizmin alanını iyice daraltıp etkisiz kılacak teşhir ve propaganda faaliyeti gündemde tutulmalıdır.» (s. 52)

Başarısız bir manipülasyon çabası.

İKİ KİTAP BİR FİLMİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Özden Dilber

Geçtiğimiz yılın feminizm açısından bir hayli hareketli ve tartışmalı bir yıl olduğunu söylemek mümkün. Gazete ve dergi sayfalarında sık sık «feminist kadınlar.....» diye başlayan haberler boy göstermeye başladı. Kimi meşhur kadın ve erkeklerle yapılan röportajlara «Feminizm hakkında ne düşünüyorsunuz?» tarzındaki sorular eklendi. Kadınla ve kadın sorunuyla ilgili kitaplar binlerce baskı yaptı, filmler çevrildi. Bu konuya duyarlılık neredeyse aydın olmanın bir kriteri bile olmaya başladı. Kısacası feminizm bir «popülarite» kazandı.

Feminizmin niye son yıllarda böylesine gündeme geldiğini, bu konjonktürün bir tesadüf olarak mı yoksa toplumsal dinamiklerle bağlantılı olarak mı geliştiğini incelemek, kısacası bir konjonktür tahlili yapmak niyetinde değilim. Yalnızca şunu söylemek istiyorum; eğer bugün «kamuoyunda» feminizm bu denli popülerlik kazanmışsa hiç şüphesiz bunda bir avuç kadının, kadınların ezilmesini ve cinsiyetçiliği sorgulayan bir tartışmayı başlatmasının önemli bir rolü vardır.

Bu konuda yazılan çizilen herşeyin kadın kurtuluş hareketine veya onun bir parçası olan feminist harekete ne getirdiği ya da ne götürdüğü açısından değerlendirilmesi gerekir. Bugün Türkiye'de bir feminist hareketin varlığından söz etmek için fazla erken. Ne var ki, dar bir çevrede bile olsa bunun tartışması başlamıştır. Biz, kadınların sınıfsal farklılıkların ötesinde, yalnızca kadın olmaktan doğan sorunların ortak paydasında biraraya gelebildiği siyasi bir hareketten söz ediyoruz. Bu tartışma yeni başlamıştır; bu ortaklığın ipuçlarını yeni yeni yakalıyoruz. Konu cinsiyetçiliğin sorgulanması olduğunda önümüze bir süre engel dikilmekte; bu konuda ne aktarılacak bir tarih, ne de bize örnek olacak bir deney söz konusu. Bu nedenle bu konuda yazılan her şey bizi yakından ilgilendiriyor.

«Kadının Adı Yok» ve «Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi» (ikincisi birincisi kadar popüler değilse de), son bir yılda adından çok söz edilen iki eser olarak karşımızda. Her iki kitap da alışılagelmiş kadın rollerinin dışına çıkmaya çabalayan, «aykırı» olmak isteyen kadın kahramanları kendine konu edinmiş.

Asena'nın kitabındaki kadın, çocukluğundan itibaren bir sorgulamaya tâbi tutuyor hayatını. Hayatındaki ilk erkekle —babası— ve diğer erkeklerle, kendi cinselliği çerçevesinde bir mücadele yürütüyor. Kendi yaşam

standartları çerçevesinde karşılaştığı erkek değerlerine karşı çıkıyor; kendine erkeklerin dünyasında bir yer edinmeye çabalıyor. Huzursuz bir kadın, Asena'nın adını koymadığı kadın kahramanı. Huzursuz, aynı zamanda da duygularıyla yaşayan, duygularıyla karşı çıkan bir kadın. Yani karşı çıkarken bilinçli bir mücadelesi yok. Bu nedenle de kitapta bir hayli eksik kalan bir yan var : Kadının özgürleşme mücadelesinin basamakları, bunun daha topyekün bir mücadeleyle gerçekleşebileceği, yani bireysel kurtuluşun imkânsızlığı.

Kadın Hareketinin hem bağımsız hem de tüm kadınların mücadelesi olma zorunluluğu bu imkânsızlıkta yatıyor zaten. Kadın, kendini köle eden, kendi benliğini bulmasını engelleyen aile, eğitim, din gibi kadının ezilmişliği üzerinde yükselen bir dizi kurum —ki bunlar sınıflı toplumun kurumlarıdır— var olduğu sürece özgürleşemeyecektir. Erkeği daha ayrıcalıklı kılan toplumsal değerlerin değişmesi, bunların değişebileceği bir başka toplumun inşası için verilen mücadeleyle atbaşı gidecektir. Asena'nın kitabında bunların hiç biri yok. Filmden farklı bir final var. Maddi olarak bağımsızlaşan kadının artık tek sorunu birlikte olduğu erkekler ve onlarla ilişkilerindeki problemleridir. Kısacası duygusal problemlerdir. İşte tam bu noktada kapı çalar ve kendisine kadın olduğu için davranışlarına dikkat etmesi ihtarında bulunur. Kapıya dikilen, ev sahibi değil, onun kimliğindeki erkek değerleri, yani toplumsal ahlâk değerleridir. Tam da bu noktada kadının bireysel kurtuluşunun imkânsızlığının ipuçları biraz da olsa yakalanmış ama öteye götürülmemiş.

Bir diğer nokta da önerdiği çarelerdir. İyi bir eğitim, buna bağlı olarak da iyi bir iş bulabilme imkânı kadının kurtuluşu için bir önkoşul olarak sunulmuş. Kuşkusuz kadının iki nedenle çalışmasını istiyoruz. Birincisi, maddi olarak bir erkeğe bağımlı kalmaması, ikincisi, ev işinin hiç bir üretkenliği olmayan monotonluğundan kurtulması için. Kadın kendisinden beklenilen görevlere itiraz etmeye, evin dışına çıkmaya, çalışmaya başlamasıyla başlar. Ne ki, bu bir kurtuluş değil, kurtuluş için bir adımdır yalnızca. Buna daha fazla bir anlam yüklemek ciddi bir hata olur. (Basında zaman zaman «Kadının Adı Yok» adlı kitap için övgüler çıktı, hatta ve hatta «bir feminist manifesto» tanımı bile yapıldı.)

Bu eksikliklerin ve olumsuz yanlarının yanı sıra yazar önemli bir adım atmıştır : Özel hayatın gözler önüne serilmesi. Bir tabu olarak her zaman saklanan kadının özel hayatı büyük bir içtenlikle kamuoyuna açılmış, tartışılmaya sunulmuştur. Bu özelliği ile ve ilk oluşuyla önemli bir yere sahiptir.

Afet Ilgaz'ın kitabı (Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi) Asena'nın kitabıyla epey ortak yön taşıyor. Ilgaz'ın kahramanının da adı yok kitap boyunca. Çalışan bir kadın değil; ancak, maddi imkânları bir erkeğe bağlı olmayı gerektirmiyor. Kitap bir sorgulama değil, bir sergileme için yazılmış

gibi. Kahramanımız başından itibaren kadın olmanın bilincinde; bu nedenle bir mücadele yok. Kitapta önemli olan taraf bence şu : Kadın erkek değerlerine karşı çıkarken, erkeklere yine onların yöntemleriyle cvap veriyor; zaman zaman da işi kadın olmayı rddetmeye kadar vardırıyor. Kitaptan çıkarılacak kayda değer bir sonuç, tartışılacak önemli bir nokta yok. Yalnızca kitabın başlığından sonra içeriğinin çok hafif geldiğini söylemeliyim. (Tam da bu noktada insan ister istemez, Ilgaz da son zamanlarda kadını konu alan kitap ve filmlerin «çok iş yapması»ndan mı etkilendi acaba diye düşünüyor.)

Sonuç olarak, kitaplar yazılıyor, filmler çevriliyor. Şimdilik dar bir çevre içinde de olsa tartışmalar sürüyor. Henüz işin çok başındayız. Üyeleri tek tek evlere bölünmüş bir hareket için dayanışma zorunludur. Feminist hareket içinde çeşitli gruplar, görüşler olabilir. Bunları reddetmeden eleştirebiliriz. Bu konuda yazılan herşeyin popüler olması da işimize gelir; bu, tartışmanın gündemde kalmasını sağlarken, kimi kadınların kafalarında soru işaretlerinin belirmesine neden olabilir. Fakat feminizm eğer taleplerini bir başka toplumun inşasıyla bağlantılandıramıyorsa ciddi bir tehlike mevcuttur. Çünkü kapitalizm denetleyebileceği ortamı yaratmakta çok ustadır. Massedemeyeceği bir harekete karşı tavır alırken, massedebileceğini kabullenir ve denetiminde tutmaya çalışır. Kadının cinselliğini fark etmesi, kadın bilincine sahip olması elbette bir adımdır. Ama ötesinin gelmesi için politik bir hareket zorunludur. Üstelik kapitalizmin denetleyemeyeceği, kabullenemeyeceği politik bir hareket.

PROTESTO

«Kadının Adı Yok» 40. baskısından sonra, Küçükleri Muzur Neşriyattan Koruma Yasası'na dayanılarak Muzur Kurulu'nca yasaklandı. Bu yasaklanmanın nedeni bizce çok açık. «Kadının Adı Yok» erkek egemen toplumun kadını hapsettiği yaşam ve ahlâk kurallarını sorguluyor. Bu toplumun, erkeklere dayanmadan kendi başına ayakta durmak, cinsel özgürlüğüne, bedenine sahip çıkmak isteyen, ailenin ve aile içinde kadına ayrılan konumun dışında yaşamayı seçen kadınlara tahammülü yok. Bizim için bu baskının özel bir anlamı var; kurtuluşumuz için mücadele edeceğimiz her alanda baskı ve yasaklamalarla karşılaşacağımızın bir göstergesi çünkü.

«KADININ ADI YOK»UN YASAKLANMASINI PROTESTO EDİYORUZ.

Ve bu bağlamda bir kez daha, basın-yayın üzerindeki her tür baskı ve yasaklamalara karşı çıkıyoruz.

Sıcak Bir Mücadelenin İçinden :

FEMİNİZM ve SOSYALİZM

Nalân Akdeniz

Anja MEULENBELT
Feminusmus und Sozialismus (1975)
Yazın Yayınları/Kadın Sorunları
Türkçesi : Erman Demirci
Basım : Ekim 1987

Yazarın geçmişini kısaca anmak anlamlı.

Anja Meulenbelt 1945 Hollanda doğumlu. Liseyi bitirdikten sonra evlenmiş. Bir çocuğu var. Kocasını terketmiş. Çeşitli sosyal hareketler içinde yer almış, politik gruplar içinde çalışmış. Kadın sorunlarını erteleyen tavırları nedeni ile bu politik gruplardan kopan Meulenbelt, 1970 yılından bu yana Hollanda'nın en aktif feministlerinden. Halen Amsterdam Üniversitesi'nde öğretim görevlisi ve serbest gazetecilik yapıyor. Kendi hayatı ile ilgili «Utanç Bitti» kitabının yanı sıra, yine feminizm ve kadın hareketi üzerine başka araştırma ve romanları da var.

Kitap, kadın hareketinin deney ve ihtiyaçlarından yola çıkılarak kaleme alınmış. Yazar, «kitap, partiler, sendikalar, işyerleri, bağımsız kadın grupları, henüz örgütlü olmayan ama sorunlara ilgi duyan kadınlar için bir tartışma ve başvuru kitabıdır.» diyor. «Konuların derinleştirilmesi ve ayrıntılandırılmasını kadın grupları kendi pratikleri içinde gerçekleştirmelidirler.» Ve yine, yazarın kitabın ortaya çıkışı üzerine önemli notu şu: «Bu kitabın içeriği feminist-sosyalist hareketteki ya da kısaca feminist-sosyalist gruplardaki birkaç yıllık çalışmanın sonucudur. Bugüne kadar feminist veya Marksist kültürle tanışmamış kadınların da okuyabilecekleri bir tür özetlemeye ihtiyaç duyulduğunu fark ettik. Elinizdeki kitap, şimdiye kadar yürütülen tartışmaların verdiği kısa bir özet, yalnızca bir giriş, kitap bu konuda geniş bir araştırmanın yerini tutmuyor, aksine bu konuda özendirici bir işlev görmeli.» Sanırız bizler için bu kitabın anlamı da tam bu noktada. Avrupa'da kadın hareketi, sıcak mücadelenin içinde kadın politikasına temel olabilecek tahlilleri, eleştirileri gündeme getirdi. Kendi özgün örgütlenme biçimlerini ve taleplerini geliştirdi. Kitap, bu süreci özet ha-

linde de olsa yansıtabildiği için başarılı. Bu anlamda bizim için, yaşadığımız bir sürecin gözden geçirilmesinden çok, böylesi bir mücadelenin boyutlarını, çerçevesini verdiği için önemli.

Kitapta, kapitalizm altında erkek egemenliğinin yaşanış biçimleri, ideoloji, ev kadınlığı, ev işleri ve kapitalizm, çalışan kadınların karşılaştıkları sorunlar kapsamında kadınların yaşadıkları tüm sömürü biçimlerine baktığımızda, Hollanda'lı, Avrupa'lı ya da Türkiye'li olmanın çok önemli farklılıklar getirmediğini görüyoruz. Söz konusu ülkeler, gelişmiş kapitalist ülkeler olsa bile...

Kitapta, tarihsel, toplumsal ve özel olan her alana kadın politikasının ihtiyaçları doğrultusunda giriliyor. Toplumda erkek egemenliği sorgulanırken, bunun erkek düşmanlığı düzeyine indirgenmemesi için her sorgulama, yöneldiği alanı karmaşık olmayan bir dille irdelemeyi, tanımlamayı da görev ediniyor.

> **«Kadınların ezilmeleri, erkeklerin onların bu konumundan yararlanmalarından çok daha fazla şey ifade ediyor.»... «Kadınlar üzerindeki baskının kalkmasını istiyorsak, kendimizi erkeklere karşı mücadele vermekle sınırlamamalıyız.»**

Kitabı teorik bir metin olarak okumak ve tartışmak yanlış olduğu gibi, tüm deneylerin bu sayfalara taşınabildiğini düşünmek de hatalı olur.

Elimizdeki kitap, örgütlenme çalışmalarına eşlik edecek tartışmaları zenginleştirecek nitelikte bir kitap.

Kitabın başlangıç bölümünden itibaren geliştirilen tahliller, aktarılan deneylerden sonra, kitabın sonuç bölümünde yer alan şu paragraflar anlamlı.

«Pratikte edindiğimiz tecrübeler ve bu toplumda kadınların konumu üzerine yapılan tahlillere dayanarak hareketin genel çizgisini saptayabileceğiz. Sadece kızgınlığımızı ifade eden eylemlerle sınırlı kalmamak, aynı zamanda strateji geliştirmek istiyoruz.»... «Masa başında senaryolar ya da geleceğin toplumunun eskizlerini hazırlamak mümkün değil.»... «Kadınlar üzerindeki baskının, sadece kapitalizmin yıkılması ile ortadan kalkmayan karmaşık bir sorun olduğunu gördük.»

Bu tespitlerden anladığımız, kadın hareketinin kendi taleplerini, örgütlenme biçimlerini ve alanlarını özellikle kendisinin belirleyebileceği ve bu sürecin sürekliliği. Bu süreklilikte kazanılan mezvilerle yetinilmemesi ve bu mücadelenin çeşitli alanlarda öncelikler elemesine gerek duyulmadan geliştirilebilmesi.

«Sonuçta, kadın kurtuluşu için tek bir strateji izlemenin mümkün olmadığını görüyoruz... Kadın kurtuluşuna ilişkin taleplerimizi farklı kadınların ihtiyaçlarını da gözeterek, çeşitli süreçlerde geliştirmemiz gerektiğini görüyoruz...

Hangi taleplerin 'doğru çizgi' olduğunu tartışmaya ihtiyacımız yok. Aynı anda çeşitli cephelerde, değişik biçimlerde mücadele edebilmeliyiz. Başarımızı belirleyen her adımda anlaşık olmamız değil, farklı pratik deneylerimizle ortak amacımızı gözden kaçırmamız olacaktır.»

Avrupa'da kadın hareketinin yükseliş dönemlerinde mücadelenin birliğine dair bu ilkelerin altının çizilmesi bizler için de çok önemli ipuçları.

Bu kitabın yazarları, kadın hareketi içinde yer alan sosyalist-feminist kadınlar. Kadınların kurtuluşu için bugünden verilmesi gereken mücadelelere bir perspektif önermeyi de gündem dışı tutmuyorlar. «Kadının kurtuluşunun kapitalist sistem içinde gerçekleştirilmesi mümkün olmadığından, feministlerin kapitalizme karşı olmaları gerekmektedir.. Sosyalizm kadının kurtuluşu için ön koşuldur, ama garanti değildir.» denerek hayatın yeniden üretildiği alan, yani ev işlerinin sol gruplarca dikkate alınmamış olması eleştiriliyor. Yeniden üretim alanındaki sorunlara değinen sosyalist gruplarla birlikte çalışma önerileri getiriliyor.

«Kapitalizmde üretim ve yeniden üretim arasındaki ayrım solun teorilerine de egemen oldu. Sermaye ve ücretli emek arasındaki ilişkiye takılıp kalan sol hareket, bunun dışında kalan herşeyi tahlillerinin dışında bırakarak dikkate almadı.»

Kitapta sola yapılan önemli bir eleştiri noktası da bu alandan kaynaklanıyor.

Kitapta sosyalist ülkelerde kadınların kurtuluşunun hangi noktada olduğunu araştıran özet bir bölüm de yeralıyor. Devrim öncesinde başlayan kadın hareketlerine, örgütlenmelerine ve taleplerine yer veriliyor. Devrim sonrasında kadın kurtuluşu için alınan önlemler, çıkarılan yasalar anılırken, geçiş sürecinde başlayan deformasyonun kadın haklarını nasıl doğrudan etkilediğinin altı çiziliyor. «Merkeziyetçiliğin güçlenmesi (Sovyetler Birliği'nde) ve Stalin'in iktidarı ele geçirmesiyle birlikte, bu süreç (evlilik yasasının değiştirilerek kadın ve erkeğin yasalar önünde eşit hale getirilmesi, evlilik dışı doğan çocukların meşru sayılması, evlendikten sonra kadınların kendi soyadlarını taşıma hakkına sahip olmaları, boşanma işlemlerinin kolaylaştırılması, boşanma halinde ailenin sahip olduğu mülkiyetin kadın ve erkeğe ait mülkiyet olarak kabul edilmesi ve kadınların ev işlerine harcadıkları emekten ötürü ayrıca pay almaları vb. gibi kadınlar lehine gelişen yasal süreç) sona erdiği gibi, verilen bazı haklar da geri alındı. Bu durum, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin yaşadığı zor koşulların da sonucuydu. Sosyalist devrim diğer ülkelere yayılmamış, Sovyetler Birliği yalıtılmışlığa itilmişti; hiçbir yerden destek alamıyordu... Yavaş yavaş, kadının kurtuluşu yolunda çıkarılmış bütün yasalar geri alın-

dı... Parti bu yöntemlerin tarihî olarak zorunluluğunu (bizce bu yöntemlerin ancak bir kısmı tarihî zorunluluk olarak açıklanabilir) kabul etmek yerine, insanları, ailenin sosyalist toplumun temel taşı olduğu yolunda ikna edici propagandalar yürütmeye başladı. Evlilik törenleri yeniden moda oldu ve çok fazla çocuk sahibi olan kadın ideali ayyuka çıkarıldı.»

Gerçekten, kadınların kurtuluşu için ön koşul olarak gördüğümüz sosyalizmin nasıl bir sosyalizm olduğu da mücadelemiz sürecinde gündem dışı tutamayacağımız öneme sahiptir.

Bu kitabın kaleme alındığı 70'li yıllarda kadın hareketi «Dolla Mina»* hareketinin çıkışında olduğu gibi gösterişli sokak eylemlerini geride bırakmıştı. Şimdilerde ise, bu tip hareketler hemen hemen yok gibi. Ama, kurulan kadın evleri, kadın yayınevleri, bilinç yükseltme grupları, kötü muamele gören, dayak yiyen kadınların başvuracağı kadın merkezleri, kadın sığınakları, tüm sol partilerde ve tüm sendikalarda örgütlenen kadın grupları, eğitsel ve kültürel alanda gerçekleştirilen kadınlar arası ağ, güç durumda olan kadınların hemen başvurabilecekleri «Kadın Telefonu», sosyalizm ile feminizm arasındaki bağı kurmaya çalışan kadın grupları, tüm bu mevziler, Avrupa Kadın Hareketi'nin, feministlerin kazanımları durumunda. Bu kazanımlar şimdi ya da gelecekte kadınların kurtuluşu mücadelesi için çok şey ifade ediyor.

---

* Dolla Mina : 1968 sonrası gelişen Yeni-feminist hareket içinde yer alan Hollanda'lı bir kadın grubu. İlginç eylemleriyle tanınıyor; «kadın iç çamaşırlarını» yakmaları gibi. (Bkn. Joni Lovenduski, a.g.e., Drude Dahlerup, a.g.e.)

TARAFLI BİR KİTAP TANITMA YAZISI : «BAĞIR HERKES DUYSUN!»

Sedef Öztürk

Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'ndan bir grup kadın, Mart 1988' de dövülmüş kadınların tanıklıklarını içeren ve dayağa karşı dayanışma çağrısı yapan bir kitap yayınladık.

Tanıklıklar ve tartışmalarımız bizi şu sonuca götürdü :

Ailede kadınların dövülmesi yaygın ve meşru. Yalnızca cahiller, hastalar, sarhoşlar dövmüyor; her sınıf, yaş ve eğitim düzeyinden erkek kadınları dövebiliyor. Kadının evde yediği dayak toplumsal yaşamın birçok başka alanında karşılaşılan şiddetten daha haklı ve meşru sayılıyor. Bunun gerekçesi de «özel yaşamın mahremiyeti».

Oysa, kadının bir cins olarak ezildiğini söyleyen ve buna karşı mücadeleyi savunan bizler, «özel» alanın «politik» olduğunu söylüyoruz. İki kişi arasındaymış gibi yaşadığımız her şey aslında toplumsal ilişkilerin parçası. Bu ilişkide ezen ve ezilen var, iktidar var; yani bir **politika** alanı.

Kadınlar Dövülüyor. Hem de Nasıl!

— Ailede kadınlar çocukluktan başlayarak terbiye, namus vb. nedenlerle dövülüyor. Ne der ünlü atasözü : Kızını dövmeyen dizini döver.

Bir sürü gerekçesi var atılan dayakların :

«Neden bu ev pis? Yemek kötü pişmiş. Konuşma! Şu çocuğa doğru dürüst bakmıyorsun. Beni sinirlendirme». (Kadın görevlerini iyi yapmamış!)

«Sen adama kaş göz yapmasaydın sana bakmazdı. Eli eline değdi. Nasıl kısa etek giyersin?» (Erkeğin namusuna halel getirmiş!)

«Sinirliyken benimle tartışma. Ben bütün gün dışarıda çalışıyorum, kızdırma kafamı, basarım tokadı.» (Ev kadınlığı lüks ve rahat bir yaşamdır, iş değildir. Dolayısıyla **asıl** iş yapanlara güleryüzle ve iyi hizmet etmek gerekir!) vb, vb.

Gerekçe adı üstünde gerekçedir. Önemli olan bu gerekçeleri mümkün kılan ilişkileri dile getirmek.

Ailede bir egemenlik ve iktidar ilişkisi var. Dayak hem bu egemenliğin bir ifadesi, hem de sürdürmenin aracı. Erkek hukukla, geleneklerle,

dinle desteklenen otoritsine dayanarak, kadının yaşamını düzenler, gereğinde de «cezalandırır». Kadının erkeğe «bozulmamış» bir mal gibi sunulduğu evliliklerle kurulan ailede kadının bu mal olma konumu, gereğinde kötü kullanılmasına da olanak verir.

Dövülen kadının kendini korumak için ne yapabileceği konusunda tanıklarımız ve başka ülkelerde yaşananlar bazı çözüm yollarına işaret ediyor.

Terk, dayağı açıklama tehdidi, polise başvurma, kendini öldürme tehdidi ve girişimi veya ölüm (!), hastalık (!) ve boşanma sonucunda, aile içi işkence olarak tanımladığımız dayak ortadan kalkabiliyor ya da en azından bir süre dayağa ara verilebiliyor.

Bütün dehşetine rağmen kadınlar neden katlanıyorlar böyle bir yaşama?

Parasızlık, işsizlik.. Tek başına yaşamanın mümkün olmadığına inandırılmışlık, korku, güvensizlik... Ve çocuklar. Kötü anne olma korkusu, çocuğu babasız büyütmenin zorluğu ve ahlâki sorunları, çocuktan ayrılmak zorunda kalma korkusu...

Bunlar aşıldığında aile, dost, ahbap çevresinin «ayrılma, geçer, olur böyle şeyler» yolundaki tavsiyeleri.. Avukatların «iyi düşündünüz mü»leri, polisin «kocandır, barış»ları.. Hâkimin «Kadının sırtından sopası, karnında sıpası eksik olmaz» hatırlatmaları..

En büyük gücümüz dayamşmamızdır.

Bu «ahval ve şerait» böyle sürmemeli. **Dövüldüğümüzde** ve **dövülmemek için** dayanışmalıyız. Bu dayanışma ancak bir araya gelerek, sorunlarımızı konuşarak, örgütlenerek gerçekleşebilir.

Dayağı kadınla erkeğin teke tek ilişkisi düzeyinden çıkarmalıyız. Bu toplumsal şiddet eylemi ait olduğu yere dönmeli; dört duvar arasından çıkıp, konuşulan, bilinen ve hep birlikte karşı çıkılan bir eylem olmalı.

Her şeyin bir ilk adımı var. Dayak yediğimizde önce bundan utanmamalı, kendimize güvenmeli, başka kadınlarla konuşmalıyız. Adam bizi dövmekten, işkence etmekten vaz geçmiyorsa, kadın dövmeyi hakkı görüyorsa, karakola gidip tutanak tutturmaktan, savcılığa şikayet edip dava açmaktan çekinmemeliyiz. Böyle bir davranışı, böyle bir ilişkiyi «sevgi» adına, «kadınlık görevi» adına kabul etmek zorunda değiliz.

Bu tür önlemler bizi dayaktan korumaya yetmeyebilir. En önemli silahımız **dayamşmamızdır.** Dayanışma grupları oluşturmalı, danışma bürosu açmalı, gerektiğinde dayak yiyen kadına yardımcı olacak doktor ve avukatlar sağlamalıyız. Başka ülkelerde, örneğin Batı'da yaşanan durum, dayak yiyen kadınlar için açılan sığınaklar, Batı'daki bize göre birçok açı-

dan avantajlı hemcinslerimizin de dayaktan kurtulamadıklarını gösteriyor. Almanya'da dört kadından biri kocasından dayak yiyor. Kanada'da 264 sığınak var ve hepsi tıklım tıklım dolu.

Kadınlar bu durumu, bireysel olarak, beden geliştirerek, korunma tekniklerini öğrenerek ve ruh sağlığını düzeltme amacıyla psikoterapi görerek alt etmeye çalışmışlar. Kadın hareketi olarak da, dayanışma gruplarından sığınaklara, erkekleri yıldırma eylemleri yapan gruplara kadar çeşitli biçimlerde mücadele etmiş, kampanyalar açmışlar. Bilinç yükseltme gruplarında durumlarını tahlil etmeye çalışmışlar. Bu ülkelerde verilen mücadele sonucunda boşanma yasalarında değişiklik yapılmış, döven erkeği koruyan maddeler yasalardan çıkarılmış.

Türkiye'de var olan yasalar kadının aile içinde yediği dayağı TCK'nda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller başlıkla 456'ncı ve devamı maddelerle düzenlemiş; yani herkes için aynı derecede geçerli bir yasa bu. Oysa biz kadınla erkeğin aile içinde eşit bir konumda olmadığını biliyoruz. Eşit olmayan insanlar için eşit yasalar adaleti sağlayamaz. 1985'te Türkiye'nin de imzaladığı Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi İçin Uluslararası Anlaşma'da da belirtildiği gibi, eşitliği sağlamak pozitif anlamda ayrımcılık yapmayı gerektirebilir. Yani kadının, mağdur olduğu ailede dayak yemesini engellemek için kadın lehine bazı hukuki talepler öne sürebiliriz.

Dayak olayında ispat yükünün yer değiştirmesini (yani kapalı kapılar ardında geçen şahitsiz olayda, kadının dayak yediğini ispat etme yükümlülüğünün yerine, kadın dövüldüğünü iddia ediyorsa, erkeğin onu dövmediğini ispat yükümlülüğünü) talep edebiliriz. Dayak atan kocaya eve sokulmama cezası verilmesini isteyebiliriz. Maaşından kesinti yapılıp dövdüğü karısına verilmesini önerebiliriz.

Ancak hukuki değişikliklerden daha önemli olan bizim dayanışmamız, bize uygulanan şiddete bilinçli karşı çıkışımız, dayak yediğimizde bunu konuşmamız, kısacası dayağa karşı mücadelemizdir.

Kurtulmak uzun ve zorlu bir uğraş. Bir yerinden başlamalıyız.

KADINLAR DAYAĞA KARŞI DAYANIŞMAYA!

YENİ KİTAPLAR

Fadime Toprak

Şirin Tekeli; Kadınlar İçin, Alan Yayıncılık, Şubat 1988.

Şirin Tekeli'nin **Kadınlar İçin** adlı kitabında bir araya getirilen yazıları, Türkiye'de feminizm düşüncesinin mayalanmasında başlıca köşe taşlarını oluşturuyor. Hem bu yüzden, hem de kadınlar ve feminizm üzerine Tekeli'nin yazdığı bütün yazıları kapsadığı için, bu kitabın bizim açımızdan özel bir anlamı var. Tekeli'nin kişisel evrimi bizimkinden farklı da olsa, **Kadınlar İçin** çeşitliliğimiz içinde feministler olarak ortak özgeçmişimizin önemli bir belgesi.

Başka Ateşler, Latin Amerika'lı Kadın Hikayeciler Antolojisi.
Çeviren : Tomris Uyar, AFA Yayınları.

«Değişik Latin Amerika ülkelerinin kadın yazarları hepimizin korkularını, umutlarını, ortak geleneksel törenlerimizi, gizlerimizi ve başkaldırılarımızı, aşkımızı ve burukluğumuzu dile getiriyorlar.»

Isabel Ailende

Feminizm, 19. Yüzyıl Klasiklerinden Seçmeler, AFA Yayınları, Temmuz 1987.

Türkiye'de çok iyi tanınmayan 19. yüzyıl düşünürlerinin kadın sorunları üstüne yazıları. (Mary Wollstonecraft, Flora Tristan, George Sand, John Stuart Mill, Margaret Fullar, Elizabeth Cady Stanton, Susan B. Anthony, Thorstein Weblen, Emma Goldman)

Semra Özdamar, 8 Kadın, Boyut Yayınları, Şubat 1988.

Yazarın öykü-röportaj türünde kaleme aldığı bir ürün. 8 farklı meslekten başarılı ve çoğu ünlü 8 kadının bilinmeyen yaşamlarını öykü sürükleyiciliği ile anlatıyor.

Joanna Naiman; Marksizm ve Feminizm, Amaç Yayınları, Mart 1988. Feminizm ve klasik Marksizmin kadın sorunu üzerinde ayrılıklarının tartışıldığı kitabın ikinci bölümü de Alman Marksistlerinin bu konudaki görüşlerine ayrılmış.

Joanna Naiman, kitabın özgün adında da belirtildiği gibi, esas olarak çerçevesini sosyalist feminizmin eleştirel bir çözümlemesi üzerine oturtuyor. Naiman'ın kitap boyunca ısrarla vurguladığı tema Marksizmin ve Feminizmin birbirine karşıt iki kuram olduğu ve bağdaştırılamayacağı.

Naiman'a göre cinslerin eşitsizliğinin ana nedeni olarak erkeklerin görülmesi, radikal ve sosyalist feministlerin ortak noktası. Sosyalist feministler kapitalizmi cinslerin eşitsizliğinin ana nedenlerinden biri olarak görmelerine rağmen, ekonomik temeli ana çelişki olarak tanımak istemiyorlar» (s. 29)

Kadınların ezilmelerinin boyutları, cinsiyetçi ideoloji vb. konularda Naiman kendi pozisyonlarını sunmaktan çok, sosyalist feministleri hedef alarak, anti-kapitalist ve anti-emperyalist olsalar da sonuçları itibariyle marksizmi revize ettiklerini ileri sürüyor. Bir yandan Klasik Marksistlerin bağımsız kadın hareketine verdikleri önemi belirtirken, öte yandan kadın hareketini işçi sınıfı hareketine bağımlı kılıyor. Aşağıda okuyacağınız türden cümlelere sık sık rastlanıyor :

«Erkek ve kadın işçilerin gerçekten devrimci bir hareket içinde birleşme ya da ilerici reformlar için birlikte güçlenme olanağı zayıflatılır, insanlar asıl sorundan saptırılır ve güçlü anti-komünizmin esasen destek aldığı yan sorulara yöneltilir.» (s. 40)